

พัฒนาการและลักษณะวรรณกรรมการกักกัน

วรรณกรรมการกักกันแม้จะเป็นงานเขียนของนักเขียนเชื้อสายญี่ปุ่นแต่ก็มีทิศทางหรือนำเสนอประเด็นและเนื้อหาที่ต่างไปจากวรรณกรรมของนักเขียนเชื้อสายญี่ปุ่นในยุคแรกๆ ตลอดจนถึงเป็นงานที่มีลักษณะเด่นต่างจากงานเขียนของนักเขียนเชื้อสายเอเชียกลุ่มอื่น ๆ ในอเมริกาเหนือ เพราะถึงแม้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในสหรัฐอเมริกาและแคนาดาต้องเผชิญกับการกีดกันทางเชื้อชาติเช่นเดียวกับชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ แต่หากเปรียบเทียบกันแล้ว สถานการณ์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อสหรัฐอเมริกาและแคนาดาประกาศสงครามกับญี่ปุ่นนับเป็นจุดพลิกผันครั้งสำคัญที่ทำให้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นต้องตกอยู่ภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์ที่ต่างจากชนกลุ่มน้อยกลุ่มอื่น เพราะไม่มีชนกลุ่มใดถูกตีตราว่าเป็นศัตรูของชาติในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เช่นเดียวกับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น ชะตากรรมอันเลวร้ายของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นเมื่อถูกเบียดขับให้ออกไปอยู่วณอกของสังคมในฐานะจำเลยหรือแพะรับบาปในช่วงสงครามได้สร้างบาดแผลทางด้านจิตใจต่อผู้ประสบเหตุการณ์นี้อย่างยากจะเยียวยา พวกเขาต้องกลายมาเป็นกลุ่มคนที่ไม่มียุติธรรม ไม่มีเสียง ถูกปฏิเสธจากแผ่นดินที่ตนอาศัยอยู่เมื่อโดนผลักไสให้ออกไปจากสังคมกระแสหลัก บุคคลเหล่านี้ยังต้องเผชิญกับความสูญเสีย ความยากไร้ และที่สำคัญคือถูกย้ายยัดคัดดีศรีและได้รับการปฏิบัติราวกับคนที่ไร้เกียรติ ดังนั้นวรรณกรรมการกักกันจึงสะท้อนให้เห็นผลกระทบอันใหญ่หลวงจากการถูกกักกันที่ส่งผลต่อกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในอเมริกาเหนือทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับชุมชน วรรณกรรมการกักกันนี้ไม่ได้เป็นเพียงตัวบททางวรรณกรรมเท่านั้น หากยังได้เชื่อมโยงเสียงของผู้ถูกกักกันที่เรียกร้องความยุติธรรมจากความผันผวนทางด้านประวัติศาสตร์และการเมืองนอกเหนือจากการบอกเล่าเรื่องราวในฐานะชนกลุ่มน้อยที่พยายามแสวงหาพื้นที่ในสังคมกระแสหลักอีกด้วย

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกาและแคนาดามีความคล้ายคลึงกันทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ดังนั้นเมื่อพูดถึงการสร้างสรรคัวรรณกรรม ผลงานของนักเขียนแคนาดาเชื้อสายญี่ปุ่นจึงสามารถอนุโลมจัดเข้าเป็นกลุ่มเดียวกับนักเขียนอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นได้โดยพิจารณาจากทั้งทางบริบทสังคมตลอดจนประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มีได้แตกต่างกันมากนัก จนแทบจะกล่าวได้ว่าชีวิตของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น

ในสหรัฐอเมริกาดำเนินไปเช่นเดียวกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในแคนาดา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเผชิญหน้าเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่มีมูลเหตุมาจากเรื่องของชาติพันธุ์ กระนั้น ข้อมูลเกี่ยวกับวรรณกรรมของนักเขียนเชื้อสายญี่ปุ่นในสหรัฐอเมริกาดูเหมือนจะมีให้สืบค้นมากกว่า ตลอดจนผลงานที่ปรากฏก็มีจำนวนมากกว่าด้วยเช่นกัน อัตราการสร้างสรรคงานที่ต่างกันนี้ สามารถมองได้ว่ามีปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งมาจากจำนวนกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในสหรัฐอเมริกาที่มีมากกว่า จึงส่งผลให้จำนวนนักเขียนตลอดจนผลงานต่าง ๆ มีมากกว่าตามไปด้วย

ดังนั้นเมื่อก้าวถึงวรรณกรรมการกักกันในที่นี้จึงหมายความรวมถึงผลงานของนักเขียนทั้งจากในสหรัฐอเมริกาและแคนาดาซึ่งต่างก็มีจุดร่วมในการนำเสนอประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 และการกักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการจะเข้าใจวรรณกรรมการกักกันได้มากยิ่งขึ้นจำเป็นต้องศึกษาการสร้างงานวรรณกรรมของนักเขียนเชื้อสายญี่ปุ่นในอเมริกาเหนือที่มีมาก่อนช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ด้วย เพราะวรรณกรรมการกักกันคือหนึ่งในกลุ่มผลงานที่มีพัฒนาการแตกต่างไปจากวรรณกรรมที่มีมาแต่เดิม การตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องของอัตลักษณ์ได้เริ่มปรากฏให้เห็นในงานวรรณกรรมของคนรุ่นนิเซอิเป็นต้นมา แต่วิกฤติแห่งการแสวงหาตัวตนและพื้นที่ทางสังคมของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นได้ถูกกระตุ้นนับตั้งแต่มีการกักกันกลุ่มคนเหล่านี้ซึ่งสะท้อนผ่านตัวบทวรรณกรรมที่บรรดานักเขียนทยอยสร้างสรรค์ออกมาหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง

2.1 ทิศทางวรรณกรรมของนักเขียนเชื้อสายญี่ปุ่นก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2

วรรณกรรมของนักเขียนเชื้อสายญี่ปุ่นในอเมริกาเหนือได้รับการบุกเบิกตั้งแต่สมัยของคนรุ่นนิเซอิ โดยวรรณกรรมในช่วงนี้ยังคงสะท้อนให้เห็นความผูกพันของคนรุ่นนิเซอิที่มีต่อบ้านเกิดเมืองนอน ผ่านรูปแบบการประพันธ์และภาษาแม่ เพราะถึงแม้ว่าจะอพยพมาอยู่ต่างแดนแต่คนรุ่นนี้ยังคงนิยมเขียนบทกวีภาษาญี่ปุ่นหรือที่เรียกว่าไฮกุ (haiku) ทังกะ (tanka) และเซ็นริียว (senryo) เพื่อลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ภาษาญี่ปุ่นประจำชุมชน กระนั้น งานเขียนยังเป็นเพียงกิจกรรมที่ทำในยามว่างหรือเป็นงานอดิเรก ไม่มีใครยึดอาชีพนักเขียนอย่างจริงจัง เพราะคนรุ่นอพยพเหล่านี้ล้วนแต่กำลังอยู่ในช่วงสร้างฐานะ ทำให้ต้องงุ่นงายอยู่กับการงานและยังมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในครอบครัว

วรรณกรรมของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นซึ่งตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษเริ่มปรากฏมากขึ้นนับตั้งแต่ทศวรรษ 1920 เป็นต้นมา พร้อมกับการแจ้งเกิดของนักเขียนรุ่นนิเซอิซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ที่มีการศึกษา สามารถอ่าน เขียน พูดและฟังภาษาอังกฤษได้อย่างแตกฉาน พวกเขาส่งผลงานลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ของท้องถิ่น ขณะเดียวกันบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ของชุมชนญี่ปุ่นก็ได้ปลุกกระแสให้คนรุ่นนิเซอิให้หันมาสนใจและรักในการเขียนและการอ่านมากขึ้น เช่น อิวะโอะคะวะกะมิ (Iwao Kawakami) ซึ่งเป็นบรรณาธิการคอลัมน์ภาษาอังกฤษของหนังสือพิมพ์ *The New World-Sun* ในเมืองซานฟรานซิสโก ได้เปิดคอลัมน์ "For the Thinking Japanese Young People" ในปี ค.ศ. 1929 เพื่อให้คนหนุ่มสาวส่งผลงานของตนมาลงตีพิมพ์ ตลอดจนจัดประกวดเรื่องสั้นและเขียนเรียงความ ส่วนนักหนังสือพิมพ์อีกคนหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในแวดวงการศึกษาคือ แลร์รี ทะจิริ (Larry Tajiri) ผู้ช่วยบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ *Kashu Mainichi* ก็ได้จัดให้มีคอลัมน์ประจำสัปดาห์สำหรับนักเขียนหน้าใหม่ และหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ยังได้จัดพิมพ์ผลงานของคนรุ่นนิเซอิ ตลอดจนงานแปลวรรณกรรมญี่ปุ่นด้วย¹

ในช่วงทศวรรษนี้มีนักเขียนอีกคนหนึ่งที่น่าสนใจคือเอะทซุ ซุกิโมะโตะ (Etsu Sukimoto) ซึ่งมีผลงานเป็นนวนิยายทั้งหมด 4 เรื่อง ผลงานที่ทำให้เธอเริ่มเป็นที่รู้จักคือนวนิยายเล่มแรกที่ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1925 ในชื่อว่า *A Daughter of the Samurai* ซึ่งเผยแพร่หลังจากการออกกฎหมายห้ามมิให้ชาวญี่ปุ่นอพยพเข้ามายังสหรัฐอเมริกาเพียงหนึ่งปี ซุกิโมะโตะนั้นมีภูมิหลังที่แตกต่างไปจากนักเขียนคนอื่น ๆ คือ เธอเติบโตในญี่ปุ่นและเป็นลูกสาวของชาмуไรที่ได้รับการศึกษาทั้งด้านภาษาอังกฤษและวัฒนธรรมตะวันตกมาเป็นอย่างดี พื้นฐานทางครอบครัวนี้มีส่วนทำให้งานของเธอมีลักษณะเด่นต่างจากนักเขียนเชื้อสายญี่ปุ่นคนอื่น ๆ ตรงที่เธอเน้นการบอกเล่าเรื่องราวชีวิตในญี่ปุ่น ให้ภาพวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมญี่ปุ่นที่น่าตื่นตาตื่นใจสำหรับคนต่างชาติ นอกจากนี้ซุกิโมะโตะยังแสดงให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างแผ่นดินเกิดและดินแดนใหม่ที่เธอได้เข้ามาพักพิงในภายหลัง เธอให้ความชื่นชมสหรัฐอเมริกาในฐานะประเทศที่เต็มไปด้วยความเจริญก้าวหน้า ขณะเดียวกันก็อาลัยอาวรณ์สังคมศักดินาในญี่ปุ่นที่ล้าสมัยพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ² ซุกิโมะโตะนั้นเปรียบตัวเองเหมือนทูตสันถวไมตรี

¹ King-Kok Cheung, ed., *An Interethnic Companion to Asian American Literature* (New York: Cambridge University Press, 1997), p.128.

² Elaine H. Kim, *Asian American Literature: an Introduction to the Writings and Their Social Context* (Philadelphia: Temple University Press, 1982), pp. 26-27.

ที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา แต่ในขณะเดียวกันเธอก็เลือกที่จะนำเสนอตนเองในฐานะคนญี่ปุ่นมากกว่าคนอเมริกัน³

สังเกตได้ว่าในระยะแรกวรรณกรรมของนักเขียนอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นมิได้เป็นงานเขียนที่เคร่งเครียดและจริงจังนัก เพราะเนื้อหาหลัก ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นวรรณกรรมประโลมโลก แต่เมื่อเข้าสู่ช่วงทศวรรษ 1930 ถึง 1940 นับเป็นช่วงแรกที่พัฒนาการวรรณกรรมเริ่มเปลี่ยนแปลง เนื่องจากคนรุ่นนิเซอิมีท่าทีแสดงความกังวลเกี่ยวกับสถานการณ์ของตนมากขึ้นเมื่อตระหนักว่าตนเองเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างจากกลุ่มอื่น ความตึงเครียดระหว่างชาติโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น และความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติจึงกลายเป็นหัวข้อที่พวกเขาให้ความสนใจมากขึ้น บทกวี *Japanese American* ของ ชิเยะ โมะริ (Chiye Mori) ในปี ค.ศ.1932 นับเป็นงานเขียนชิ้นแรกของคนรุ่นนิเซอิที่เริ่มพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ในระดับปัจเจกบุคคลกับนโยบายทางการเมืองระดับชาติ⁴ นอกจากคนรุ่นนิเซอิจะต้องเผชิญกับความตึงเครียดทางเชื้อชาติและการเป็นคนนอกของสังคมกระแสหลักแล้ว ปัญหาในครอบครัวโดยเฉพาะช่องว่างระหว่างวัยและค่านิยมทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่างคนรุ่นพ่อแม่และคนรุ่นลูกก็ถูกหยิบยกขึ้นมาพูดในวรรณกรรมด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากนวนิยายเรื่อง *Haru* (1933) ของทาโร คะตะยะมะ (Taro Katayama) ซึ่งมีตัวละครเอกเป็นคนรุ่นนิเซอิที่ปรารถนาจะได้พบกับความรักที่สุขสมหวังเช่นเดียวกับเด็กสาวทั่วไป แต่เธอกลับถูกพ่อแม่จ้างแต่งงานแบบคลุมถุงชนกับลูกชายเข้าของไร่มันฝรั่งซึ่งร่ำรวยและมีเชื้อสายญี่ปุ่นเพื่อเธอจะได้มีความเป็นอยู่ที่สุขสบายขึ้น⁵

พัฒนาการวรรณกรรมของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นยังคงมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดจนมีนักเขียนที่มีบทบาทในการเป็นกระบอกเสียงเล่าเรื่องเกี่ยวกับชุมชนเพิ่มขึ้นโดยหนึ่งในนั้นคือโทะชิโอะ โมะริ (Toshio Mori) ซึ่งเป็นนักเขียนที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักในแวดวงวรรณกรรมของนักเขียนอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่น งานเขียนของโมะริมิได้ปรากฏอยู่ในสิ่งพิมพ์ในชุมชนญี่ปุ่นเท่านั้น แต่เขายังส่งผลงานไปยังวารสารต่างๆ อย่าง *New Directions in Poetry and Prose* *The Clipper* และ *Common Ground* ซึ่งตีพิมพ์งานของนักเขียนร่วมสมัยอย่าง เกอทรูด สไตน์ (Gertrude Stein)

³ King-Kok Cheung, ed., *An Interethnic Companion to Asian American Literature*, p. 127.

⁴ Ibid., p. 129.

⁵ Elaine H. Kim, *Asian American Literature: an Introduction to the Writings and Their Social Context*, pp.142-143.

แลงสตัน ฮิวส์ (Langston Hughes) และวิลเลียม ซาโรยัน (William Saroyan)⁶ กระทั่งเมื่อ สงครามโลกครั้งที่ 2 ปะทุขึ้นอันเป็นเหตุให้สหรัฐอเมริกาและแคนาดาต้องทำสงครามกับประเทศ ญี่ปุ่นมีผลทำให้แวดวงวรรณกรรมที่กำลังเฟื่องฟูหยุดชะงักลง แม้แต่ผลงานชิ้นเอกของโมะริซึ่งเป็น หนังสือรวมเรื่องสั้นที่มีโครงการนำไปพิมพ์ออกจำหน่ายในปี ค.ศ.1942 ในชื่อว่า *Yokohama, California* ต้องถูกเลื่อนการตีพิมพ์ออกไปอย่างไม่มีกำหนด ส่วนกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นซึ่งอยู่บน ภาคพื้นทวีปทั้งในสหรัฐอเมริกาและแคนาดา ถูกรัฐบาลบังคับให้อพยพออกจากบ้านเพื่อไปอยู่ตาม ค่ายและเหมืองร้างต่าง ๆ

2.2 จากสงครามโลกครั้งที่ 2 สู่กำเนิดวรรณกรรมการกักกัน

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้ถูกกักกันในสหรัฐอเมริกาได้เริ่มสร้างวรรณกรรม การกักกันแล้ว โดยเนื้อหาส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับชีวิตภายในค่าย แต่ปริมาณการสร้างงานยังมี จำนวนจำกัด ตลอดจนเผยแพร่ได้เฉพาะในค่ายของตนเท่านั้นเนื่องจากรัฐบาลได้เข้ามาควบคุม สิ่งพิมพ์ ทำให้เรื่องราวและวิถีชีวิตภายในค่ายเป็นหัวข้อที่ไม่สามารถนำมาตีแผ่ได้ แต่เมื่อ ผู้ถูกกักกันได้รับการปลดปล่อยอิสรภาพในการดำรงชีวิต การเขียนจึงได้กลับคืนมาอีกครั้งทันที ที่สงครามสิ้นสุดลง ได้เกิดกระแสการเขียนเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับการถูกกักกันจนก่อให้เกิด การรวมกลุ่มของวรรณกรรมการกักกันขึ้น ดังจะเห็นได้จากผลงานของนักเขียนหลายคน ซึ่งมีรูปแบบการประพันธ์อันหลากหลายเริ่มถูกทยอยนำมาตีพิมพ์

สำหรับในสหรัฐอเมริกา วรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์การกักกัน กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นมักปรากฏในงานของนักเขียนภาคพื้นทวีปมากกว่านักเขียนในเกาะฮาวาย ดังจะเห็นได้จากในช่วงทศวรรษ 1950 ถึง 1960 นักเขียนจากฮาวายได้เขียนนวนิยายเด่น ๆ สามเรื่อง คือ *Upon Their Shoulders* (1951) ของเชลล์ลีย์ โอะตะ (Shelley Ota) *The Sun Shines on the Immigrant* (1960) ของมาร์กาเรต ฮะนะตะ (Margaret Hanada) และ *Hawaii: End of the Rainbow* (1964) ของคะสุโอะ มียะโมะโตะ (Kazuo Miyamoto) ยังคงเน้นเรื่องราวเกี่ยวกับ คนรุ่นอพยพ มีเพียงงานของมียะโมะโตะเรื่องเดียวที่อ้างอิงเหตุการณ์การกักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น ตามเอกสารที่เขาได้บันทึกไว้ระหว่างที่ถูกกักกัน แต่สำหรับประเด็นและเนื้อหาของกลุ่มนักเขียน

⁶ King-Kok Cheung, ed., *An Interethnic Companion to Asian American Literature*, p.131.

ที่อยู่บนภาคพื้นทวีปบางส่วนนั้นต่างออกไปอันเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ของการถูกบังคับให้ต้องย้ายถิ่นฐานตามนโยบายของรัฐบาลตลอดจนถูกกักกันจวบจนกระทั่งสงครามสิ้นสุด

กล่าวได้ว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้แรงบันดาลใจในการสร้างงานของนักเขียนเชื้อสายเดียวกันแต่อยู่ต่างพื้นที่ไม่เหมือนกันนั้นเป็นเพราะการกักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 มีผลกระทบต่อกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่อยู่บนภาคพื้นทวีปบริเวณแถบชายฝั่งตะวันตกมากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่บนเกาะฮาวาย ดังจะเห็นได้ว่ากลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ตามชายฝั่งของภาคพื้นทวีปเกือบทั้งหมดทั้งในสหรัฐอเมริกาและแคนาดาล้วนแต่ถูกส่งตัวเข้าค่ายต่าง ๆ ที่กระจายอยู่ทางตอนในของประเทศ แต่วิถีชีวิตของกลุ่มคนเชื้อสายญี่ปุ่นบนเกาะฮาวายไม่ได้ประสบกับความพลัดถิ่นเท่าใดนัก ที่สำคัญคือพวกเขามิได้ถูกกักกันหรือถูกจำกัดเสรีภาพแต่อย่างใด ดังนั้นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์การกักกันนี้จึงมักถูกถ่ายทอดในงานของนักเขียนจากภาคพื้นทวีปซึ่งมีประสบการณ์ในฐานะเป็นผู้ถูกกักกันเพื่อบอกเล่าความคับข้องใจ และความเจ็บปวดต่อสถานภาพทางสังคมของตน ตลอดจนพยายามค้นหาความหมายที่แท้จริงของความเป็นชาติและความหมายของพลเมืองซึ่งนำมาสู่การตั้งคำถามและการแสดงอัตลักษณ์ต่าง ๆ ในระดับปัจเจกบุคคล

อย่างไรก็ดี แม้ว่าวรรณกรรมการกักกันในสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นงานเขียนของนักเขียนที่อยู่ภาคพื้นทวีปจะเริ่มมีการเผยแพร่ นับตั้งแต่ มิเน่ โอะกุโบะ (Miné Okubo) ตีพิมพ์หนังสือภาพประกอบ *Citizen 13660* ในปี ค.ศ. 1946 หนังสือรวมเรื่องสั้น *Yokohama, California* ของโทะมิโอะ โมะริ ในปี ค.ศ. 1949 ตามมาด้วยเรื่องสั้น *The Legend of Miss Sasagawa* ของฮิซะยะ ยะมะโมะโตะ (Hisaye Yamamoto) ในปี ค.ศ. 1951 อีตชีวะประวัติของโมนิกา โตะเนะ เรื่อง *Nisei Daughter* ในปี ค.ศ. 1953 และนวนิยาย *No-No Boy* ของจอห์น โอะกะตะ ในปี ค.ศ. 1957 แต่กระแสการตอบรับจากผู้อ่านโดยเฉพาะในหมู่มุขมนตรีเชื้อสายญี่ปุ่นเองกลับไม่ดีเท่าที่ควร จนกระทั่งล่วงเข้าสู่ทศวรรษ 1960 ซึ่งเป็นช่วงที่กระแสวรรณกรรมของชนกลุ่มน้อยได้รับความสนใจมากขึ้นก็ตาม กล่าวได้ว่าความเพิกเฉยที่เกิดขึ้นในหมู่มุขมนตรีนั้นมองได้ว่า ถึงแม้วรรณกรรมการกักกันจะเป็นการพยายามรื้อฟื้นอดีตให้กลับคืนมามีชีวิตอีกครั้ง แต่เพราะเรื่องราวที่ถูกนำเสนอผ่านหน้ากระดาษคือความหลังที่เต็มไปด้วยบาดแผลและความขมขื่น ผู้อ่านโดยเฉพาะกลุ่มคนที่เคยตกอยู่ในฐานะถูกกักกันมาก่อนย่อมไม่ยากชุดุ้ยหรือรำลึกถึงความจริงอันเจ็บปวดนั้นอีก แต่แล้วความนิยมในงานวรรณกรรมการกักกันได้เพิ่มขึ้นในช่วงทศวรรษ 1970

ดังจะเห็นได้จากผลงานของนักเขียนหน้าใหม่ได้รับการตีพิมพ์อย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกา นับตั้งแต่หนังสืออัตชีวประวัติ *Farewell to Manazar* ของจิน วะกะทซูกิ ฮุสตัน ได้รับการเผยแพร่ในปี ค.ศ.1973 จากนั้นก็เริ่มมีสำนักพิมพ์ต่าง ๆ ตีพิมพ์ผลงานเล่มอื่น ๆ ตามมา อาทิ รวมบทกวี *Camp Notes* (1976) ของมิทซึเอะ ยะมะตะ (Mitsue Yamada) อัตชีวประวัติ *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* (1982) ของโยะมิโกะ อุซึตะ รวมบทกวีและเรื่องสั้น *Awake in the River* (1978) ของจันนิซ มิริกิตะนิ (Janice Mirikitani) รวมบทกวี *After We Lost Our Way* (1989) ของเดวิด มุระ (David Mura) รวมบทกวี *Legend from Camp* (1992) ของลอว์สัน ฟุซะโอะ อินะตะ (Lauson Fusao Inada) บทละคร *12-1-A* (1982) ของวะกะโกะ ยะมะอุชิ (Wakako Yamauchi) และอัตชีวประวัติอีกเล่มหนึ่งของโยะมิโกะ อุซึตะ ในชื่อ *The Invisible Thread* (1991) ส่วนทางด้านนักเขียนจากประเทศแคนาดามีงานวรรณกรรมที่โดดเด่นคือ นวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่อง *Obasan* (1981) และวรรณกรรมเยาวชน *Naomi's Road* (1986) ที่ดัดแปลงมาจากเรื่อง *Obasan* ของจอย โคะงะวะ เป็นต้น

สำหรับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น ช่วงหนึ่งในชีวิตของพวกเขาที่ต้องอยู่ในสถานภาพเป็นผู้ถูกกักกันราวกับนักโทษได้กลายมาเป็นอดีตที่ไม่อาจสลัดพ้น ความรู้สึกที่ตนเองเป็นคนนอก และถูกกีดกันไม่ให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมกระแสหลักมาโดยตลอด ย่อมก่อให้เกิดความรู้สึกบั่นทอนคุณค่าในตนเอง นอกจากนี้นโยบายของรัฐบาลยังส่งผลกระทบต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้ถูกกระทำอีกด้วย เพราะคนเชื้อสายอื่นไม่ต้องเผชิญชะตากรรมเช่นพวกเขา อีกทั้งยังดูเหมือนว่ารัฐบาลและคนในชาติพึงพอใจที่จะหยิบยื่นไมตรีจิตให้คนกลุ่มอื่นมากกว่า ด้วยเหตุนี้เองย่อมทำให้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นอดคิดไม่ได้ว่าความเลวร้ายที่เกิดทั้งหมดนี้มีมาจากต้นกำเนิดของพวกเขา ดังนั้นการกักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้แสดงให้เห็นว่าเชื้อสายนั้นมีได้มีความสำคัญในการบ่งชี้ความแตกต่างทางเชื้อชาติและการเป็นพวกพ้องเท่านั้น แต่ยังเป็นอีกหนึ่งสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดละอายใจในหมู่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นอีกด้วย ด้วยสาเหตุดังกล่าว การพยายามขุดคุ้ยความหลังที่เต็มไปด้วยรอยแผลสำหรับคนกลุ่มนี้หรือการเล่าเรื่องของตนจึงเป็นเรื่องที่ทำได้ยากยิ่ง ดังที่แคธี่ คารูธ (Kathy Caruth) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ *Unclaimed Experience* ว่าการหยิบยกประวัติศาสตร์บาดแผลขึ้นมาถึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อน จำเป็นต้องมีระยะห่างระหว่างช่วงเวลาของเหตุการณ์ในอดีตและการเล่าในปัจจุบัน และผู้เล่ามักจะหลีกเลี่ยงการเล่าแบบตรงไปตรงมาเพื่อไม่ให้เป็นการสะกิดรอยแผลในอดีต ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจว่าทำไมเรื่องเล่า

ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์บาดแผลจะต้องใช้เวลาอันนับทศวรรษจึงจะถ่ายทอดออกมาได้⁷ กระแสวรรณกรรมการกักกันก็เช่นกัน นักเขียนหลายคนต้องการเว้นช่วงระหว่างอดีตและปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากจำนวนผลงานที่เริ่มเพิ่มจำนวนมากขึ้นหลังจากสงครามสิ้นสุดลงแล้วกว่า 20 ปี ปรากฏการณ์การสร้างสรรค้งานที่ทวีเพิ่มมากขึ้นนี้เองสะท้อนให้เห็นว่าเมื่อเวลาผ่านไป ดูเหมือนนักเขียนที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์การกักกันโดยตรงจะสามารถเล่าเรื่องของตนได้มากขึ้น แม้ว่าสิ่งที่เล่าออกมานั้นจะเป็นความจริงที่เจ็บปวดก็ตาม

ไม่เพียงแต่ผู้เขียนเท่านั้นที่ต้องใช้เวลาในการเยียวยาบาดแผลของตน ตัวผู้อ่านเองก็ต้องใช้เวลาในการทำใจย้อนคืนสู่อดีตด้วย ดังที่พวกเขาไม่สามารถเปิดใจรับงานเขียนประเภทนี้ได้ทันทีหลังจากสงครามสงบ ในกรณีนี้สามารถมองได้ว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นพยายามหลีกเลี่ยงที่จะรำลึกถึงอดีต เพราะแม้แต่บทสนทนาเกี่ยวกับคนในครอบครัวเดียวกันก็ไม่อยากพูดถึงชีวิตในค่ายมากนัก ดังนั้นการพยายามหลบหนีจากความจริงในอดีตของผู้อ่านจึงมีส่วนทำให้กระแสการตอบรับวรรณกรรมการกักกันในช่วงแรก ๆ ไม่ดีนัก และทำให้ผลงานหลายชิ้น ถูกผู้อ่านมองข้ามไป ไม่ว่าจะเป็น *Citizen 13660* ของโอบุสะที่ไม่ได้รับการตีพิมพ์ซ้ำจนกระทั่งในปี ค.ศ. 1983 แม้ว่าหนังสือของเธอจะตีพิมพ์ตั้งแต่ปี 1946 ส่วนนวนิยาย *No-No Boy* ของโอะกะตะก็เช่นกัน เพราะหลังจากตีพิมพ์แล้วผู้อ่านต่างก็เมินเฉยต่องานของเขา จนกระทั่งนวนิยายของเขาถูกค้นพบอีกครั้งโดยกลุ่มนักวิชาการที่สนใจวรรณกรรมนักเขียนอเมริกันเชื้อสายเอเชีย และนำมาตีพิมพ์เพื่อเผยแพร่ใหม่ในปีค.ศ. 1976 และ 1986 กระนั้นโอะกะตะกลับเสียชีวิตก่อนที่จะรับรู้ได้ว่าในที่สุดผลงานของเขาได้รับการเหลียวแลจากคนอ่าน

นอกจากนี้หากโยงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับบริบททางการเมืองจะพบว่าการที่นักเขียนหลายคนเริ่มทยอยนำผลงานวรรณกรรมการกักกันของตนเผยแพร่สู่สาธารณชนมากขึ้น ตลอดจนความสนใจของผู้อ่านที่มีมากขึ้นตามไปด้วยนับตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา สามารถเชื่อมโยงกับกระแสการเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วงกลางทศวรรษนี้ เพราะกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นทั้งในสหรัฐอเมริกาและแคนาดาได้พยายามรวมตัวกันเป็นองค์กรเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลของทั้งสองประเทศแสดงความรับผิดชอบและชดเชยค่าเสียหายในการกระทำของรัฐ กระทั่งข้อเสนอดังกล่าวสัมฤทธิ์ผลในช่วงทศวรรษ 1980 ในสหรัฐอเมริกาสภาองเกรส

⁷ Nancy J. Peterson , *Against Amnesia* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2001), p. 137.

ได้จัดตั้งคณะกรรมการ The Commission on Wartime Relocation and Internment of Civilians (CWRIC) ขึ้นมาเพื่อตรวจสอบการกระทำของรัฐบาล ผลจากการประเมินค่าเสียหายทางเศรษฐกิจอันเกิดจากการกวาดต้อนกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นเข้าสู่ศูนย์อพยพระหว่างสงครามมีมูลค่าสูงถึง 400,000,000 เหรียญสหรัฐ CWRIC จึงเสนอให้รัฐบาลชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้ถูกกักกันเป็นเงิน 20,000 เหรียญสหรัฐต่อรายบุคคล นอกจากนี้ในปี ค.ศ. 1976 ซึ่งครบรอบสองร้อยปีวันประกาศเอกราชของสหรัฐอเมริกา ประธานาธิบดีเจอร์รัลด์ อาร์. ฟอร์ด (Gerald R. Ford)⁸ ได้กล่าวแสดงความเสียใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง และตระหนักว่ากลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในสหรัฐอเมริกาที่มีความจงรักภักดีต่อประเทศไม่ต่างจากพลเมืองคนอื่น ๆ ถ้อยแถลงของประธานาธิบดีในครั้งนี้ไม่เพียงแต่ยอมรับความผิดพลาดในการดำเนินนโยบายเท่านั้น ยังได้ให้คำมั่นด้วยว่าโศกนาฏกรรมที่ขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญดังกล่าวจะไม่เกิดขึ้นอีกต่อไป

We now know what we should have known then—not only was that evacuation wrong, but Japanese-Americans were and are loyal Americans. [...]

I call upon the American people to affirm with me this American Promise—that we have learned from the tragedy of that long-ago experience forever to treasure liberty and justice for each individual American, and resolve that this kind of action shall never again be repeated.⁹

ในแคนาดาได้มีการจัดตั้งองค์กร The Japanese Canadian Committee for Democracy (JCCD) ภายหลังเปลี่ยนชื่อมาเป็น The National Association of Japanese Canadians มีบทบาทในการเรียกร้องให้รัฐบาลชดเชยความเสียหายซึ่งเป็นผลมาจากการอพยพกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นออกจากที่อยู่อาศัยของตนเอง อีกทั้งยังมีหน่วยงานอื่น อาทิ กลุ่มองค์กรศาสนา และนักหนังสือพิมพ์ให้การสนับสนุนกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในการต่อรองกับรัฐบาล ในปี ค.ศ. 1950 ผู้พิพากษาเฮนรี เบิร์ด (Henry Bird) ได้ยื่นข้อเสนอให้รัฐบาลชดเชยเป็นเงินแก่ผู้เสียหาย

⁸ Harry H.L. Kitano and Roger Daniels, *Asian Americans: Emerging Minorities*, 2nd ed. (New Jersey: Prentice Hall, 1995), p. 69.

⁹ Roger Daniels, *Concentration Camps: North America*, 2nd ed. with new supplement (Florida: Robert E. Krieger, 1981), p. 211.

ทั้งหมดเพียง 1.2 ล้านเหรียญแคนาดา ซึ่งภายหลังจากหักภาษีแล้วกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นจะได้รับเงินเพียงคนละ 52 เหรียญแคนาดาเท่านั้น ทำให้การต่อสู้เรียกร้องค่าเสียหายต้องยืดเยื้อมานานถึง 38 ปี จนกระทั่งวันที่ 22 สิงหาคม ค.ศ. 1888 รัฐบาลยินยอมลงนามในข้อตกลง The Japanese Canadian Redress Agreement¹⁰ จ่ายเงินชดเชยให้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นซึ่งยังมีชีวิตอยู่คนละ 21,000 เหรียญแคนาดา พร้อมกับคำขอโทษอย่างเป็นทางการจากนายกรัฐมนตรีไบรอัน มัลโรนี (Brian Mulroney)¹¹

ดังนั้นย่อมไม่ใช่เรื่องบังเอิญที่ทั้งผู้อ่านและผู้เขียนจะต้องการชำระอดีตของชุมชนของตน การโยงวรรณกรรมเข้ากับประเด็นทางการเมืองนี้จึงทำให้วรรณกรรมการกักกันไม่ได้มีบทบาทเป็นเพียงแค่ตัวบทที่เล่าเรื่องความหลังของปัจเจกบุคคลและสะท้อนให้เห็นภาพชุมชนที่ล่มสลายจากการกระทำของรัฐบาลเท่านั้น แต่ยังคงกลายเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการโจมตีความอยุติธรรมที่เกิดขึ้นอีกด้วย

2.2.1 กลุ่มนักเขียน

นักเขียนวรรณกรรมการกักกันประกอบไปด้วยนักเขียนรุ่นต่าง ๆ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่ถูกกักกันตามค่ายต่าง ๆ จะประกอบไปด้วยคนสามรุ่น คือ คนรุ่นนิซเซอิ นิเซอิ และซันเซอิ โดยคนรุ่นหลังนี้เป็นคนรุ่นที่สามซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นเพียงเด็กเล็กหรือถือกำเนิดในค่าย แม้ว่าคนสามรุ่นต้องประสบชะตากรรมเดียวกัน แต่นักเขียนที่เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์การกักกันนี้มักจะเป็นคนรุ่นนิเซอิมากกว่าคนรุ่นอื่น เพราะในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 คนรุ่นนี้ส่วนใหญ่เป็นคนหนุ่มสาวที่อยู่ในช่วงวัยแห่งการแสวงหาความหมายในชีวิต คนกลุ่มนี้มีศรัทธาอันแรงกล้าในแผ่นดินของตน และไม่เคยมคิดว่าตนเองจะเป็นอื่นนอกจากชาวอเมริกันหรือชาวแคนาดาทั้งโดยกฎหมายและจิตสำนึก ดังนั้นเหตุการณ์การกักกันในครั้งนี้ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ในค่ายย่อมส่งผลกระทบต่อพวกเขาเป็นอย่างมากเมื่ออุดมคติ

¹⁰ The Canadian Race Relations Foundation. *From Racism to Redress: The Japanese Canadian Experience* [Online]. Available from: http://www.crr.ca/en/MediaCentre/FactSheets/eMedCen_FacShtFromRacismToRedress.htm [2003, November 15]

¹¹ Linda Di Biase. *Japanese Canadian Internment*. [Online]. Available from: <http://www.lib.washington.edu/subject/Canada/internment/intro.html> [2003, November, 11]

ในเรื่องของประชาธิปไตยได้ถูกทำลายลง และถูกตอกย้ำสถานการณ์ความเป็นอื่นด้วยการถูกเนรเทศออกจากสังคมกระแสหลัก เหตุการณ์นี้จึงส่งผลกระทบต่อการถ่ายทอดเรื่องราวผ่านงานเขียนของคนรุ่นนิเซอิ มากกว่าคนรุ่นอื่น

ในขณะที่คนรุ่นนิเซอิแม้ว่าจะมีประสบการณ์ร่วมกับคนรุ่นลูก แต่ผลงานวรรณกรรมการกักกันที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในครั้งนี้ไม่ปรากฏมากเท่าใดนัก มีคนรุ่นนิเซอิบางคนเขียนบทกวีบรรยายความรู้สึกในใจเกี่ยวกับการใช้ชีวิตอยู่ในค่าย แต่โดยภาพรวมงานวรรณกรรมของคนรุ่นนิเซอิไม่โดดเด่นหรือมีปริมาณมากเท่าคนรุ่นนิเซอิ สามารถมองได้ว่านับตั้งแต่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 กลุ่มนักเขียนที่มีบทบาทในงานวรรณกรรมของนักเขียนอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นคือนักเขียนรุ่นนิเซอิ เพราะแวดวงวรรณกรรมเติบโตขึ้นพร้อม ๆ กับการเขียนงานเป็นภาษาอังกฤษเพิ่มมากขึ้นและคนในชุมชนเชื้อสายญี่ปุ่นส่วนใหญ่จะเป็นคนรุ่นนิเซอิมากกว่าคนรุ่นอื่น ดังนั้นความสนใจในงานวรรณกรรมย่อมเน้นไปที่นักเขียนที่เป็นตัวแทนของคนรุ่นตนเอง ส่วนคนรุ่นนิเซอิเริ่มมีอายุมากขึ้นทำให้บทบาทของคนรุ่นนี้ลดน้อยลง

นอกจากนี้สำหรับคนรุ่นนิเซอิแล้วโดยส่วนใหญ่มักจะยึดคติว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่ช่วยไม่ได้ (it can't be helped.) โดยผู้ใหญ่เหล่านี้มักมีคำพูดที่กล่าวกันอย่างติดปากเป็นภาษาญี่ปุ่นคือ "Shikata ga nai" (ฉิกะตะ นะอิ) การนิ่งเฉยจึงเป็นทางเลือกที่คนรุ่นนี้นำมาใช้รับมือกับสิ่งที่เกิดขึ้น อีกทั้งเหตุการณ์การถูกกักกันไม่เพียงแต่นำความชอกช้ำมาสู่คนรุ่นนี้เท่านั้น แต่คนรุ่นนี้ยังมักเกิดความรู้สึกผิดและละอายใจในฐานะเป็นพ่อแม่ที่มีเชื้อสายญี่ปุ่นซึ่งทำให้ลูกหลานต้องถูกจองจำ ความรู้สึกนี้ยิ่งทำให้พวกเขาเลือกจะแสดงออกด้วยการนิ่งเงียบมากขึ้น เพราะบางครั้งการเงียบคือทางเลี่ยงหนึ่งที่จะไม่ไปสะกิดบาดแผลในใจ ส่วนคนรุ่นซันเซอิที่เขียนงานเกี่ยวกับเหตุการณ์การกักกันนี้ก็มีส่วนน้อยเช่นเดียวกัน เพราะในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 คนรุ่นนี้มีจำนวนน้อย และส่วนใหญ่มักจะเป็นเพียงเด็กเล็ก งานเขียนในภายหลังจึงมักจะเขียนขึ้นจากประสบการณ์อันเลือนรางของตนเป็นพื้นฐาน แต่ได้เพิ่มเติมข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าตามแหล่งต่าง ๆ รวมไปถึงการผสมผสานความทรงจำของตนเองเข้ากับของผู้อื่นซึ่งอาจจะเป็นคนในครอบครัว เพื่อน หรือบุคคลที่ใกล้ชิดเป็นต้น สำหรับงานเขียนของคนรุ่นซันเซอิแม้จะได้รับอิทธิพลจากคนรุ่นนิเซอิที่มีมาอยู่ก่อนแล้ว แต่ลักษณะเด่นของงานเขียนของคนรุ่นซันเซอิคือจะสร้างงานด้วยจุดประสงค์ทางการเมืองมากกว่าคนรุ่นอื่น

อย่างไรก็ดี ไม่ว่าจะวรรณกรรมการกักกันจะเขียนด้วยคนรุ่นใด แต่ภาพของคนรุ่นต่าง ๆ ตลอดจนสัมพันธ์ภาพระหว่างรุ่นอายุก็ยังคงสะท้อนให้เห็นในตัวตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานของคนรุ่นนิเซอิจจะมีได้กล่าวถึงแต่เรื่องของคนรุ่นนิเซอิต่านั้น แต่ยังทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจและเห็นภาพของคนรุ่นนิเซอิจผ่านสายตาของผู้เป็นลูกอีกด้วย เนื่องจากโดยส่วนใหญ่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นยังคงมีการรวมตัวของสมาชิกในครอบครัวอย่างเหนียวแน่นอันเป็นผลพวงมาจากวัฒนธรรมและค่านิยมของคนตะวันออกที่ให้ความสำคัญกับความมั่นคงของสถาบันครอบครัวมากกว่าการแยกตัวไปอยู่ตามลำพังหากไม่มีการแต่งงานออกไป นอกจากนี้หลายครอบครัวยังคงมีลักษณะเป็นครอบครัวขยายคือมีสมาชิกทั้งปู่ย่าหรือตายาย พ่อแม่ และลูกอยู่ร่วมกัน

จากวรรณกรรมที่นำมาศึกษา นักเขียนส่วนใหญ่จะเป็นคนรุ่นนิเซอิจมากกว่าคนรุ่นอื่น โดยงานเขียนสี่ในห้าเล่มเป็นผลงานของนักเขียนรุ่นนิเซอิจ คือ *Nisei Daughter* เขียนโดยโมนิกา โซเนนะ หรือชื่อเดิมคะสุโกะ โมนิกา โซเนนะ ตีพิมพ์หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ลึกลงเพียง 7 ปี นับเป็นผลงานวรรณกรรมการกักกันในยุคแรก ๆ ที่บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการกักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น จากประวัติส่วนตัว โซเนนะเป็นนักเขียนรุ่นนิเซอิจเช่นเดียวกับนักเขียนวรรณกรรมการกักกันส่วนใหญ่ พื้นเพทางครอบครัวของเธอคล้ายคลึงกับโยะมิโกะ อุซึตะ ตรงที่ทั้งสองต่างมาจากครอบครัวชนชั้นกลางที่มีความเป็นอยู่สุขสบาย และพ่อแม่ของทั้งคู่ต่างมีการศึกษาสูงกว่าคนรุ่นนิเซอิจโดยเฉลี่ยเหมือนกัน พ่อของโซเนนะเดินทางมายังสหรัฐอเมริกาเพื่อศึกษาต่อทางด้านกฎหมาย แต่ต้องล้มเลิกความฝันนั้นและหันไปประกอบอาชีพอย่างจริงจังแทน ส่วนแม่ของเธอเป็นแม่บ้านแต่มีความสามารถในการแต่งบทกวีเป็นงานอดิเรก ครอบครัวของโซเนนะตั้งรกรากอยู่ในย่านไพโอเนียร์ (Pioneer) เมืองซีแอตเติล (Seattle) รัฐวอชิงตัน มีรายได้หลักจากกิจการโรงแรม ชีวิตของเธอดำเนินไปด้วยดีแต่ต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะเธอและครอบครัวถูกบังคับให้อพยพไปอยู่ค่ายมินิโดกาในไอดาโฮ ตามนโยบายของรัฐ

Farewell to Manzanar เป็นงานอัตชีวประวัติของจิ้น วะกะทซุกิ ฮุสตัน ซึ่งเขียนร่วมกับสามีของเธอคือ เจมส์ ดี. ฮุสตัน วะกะทซุกิเกิดเมื่อวันที่ 26 กันยายน ค.ศ. 1934 ในเมืองลิตเติลวูด (Littlewood) รัฐแคลิฟอร์เนีย เป็นบุตรสาวสุดท้องในบรรดาพี่น้องทั้งหมด 10 คน ครอบครัวประกอบอาชีพประมง แต่วิถีชีวิตของครอบครัวพลิกผันหลังจากกองทัพญี่ปุ่นโจมตีอ่าวเพิร์ล ซึ่งส่งผลให้พ่อของเธอถูกอพยพไปจำคุกด้วยข้อหาเป็นผู้ต้องสงสัยในการขนส่งน้ำมัน

ให้กับกองทัพญี่ปุ่นสามเดือนต่อมาสมาชิกที่เหลือในครอบครัวถูกส่งตัวเข้าศูนย์อพยพระหว่างสงครามหรือค่ายแมนฮานาร์ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างเมืองลอสแอนเจลิส (Los Angeles) รัฐแคลิฟอร์เนีย และเรโน (Reno) รัฐเนวาดา ขณะที่ยุทธสันในช่วงเวลานั้นมีอายุเพียงแค่ 7 ปีและต้องใช้ชีวิตอยู่ ณ ค่ายแห่งนี้เป็นเวลาานานกว่าสามปีครึ่ง

Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family เป็นงานเขียนเชิงอัตชีวประวัติของโยะมิโกะ อุซึตะ¹² ซึ่งชื่องานเขียนของเธอมิที่มาจากกรณีที่เธอและครอบครัวของเธอถูกเนรเทศไปอยู่ค่ายกลางทะเลทราย จากประวัติของอุซึตะเธอเกิดในปี ค.ศ.1921 มาจากครอบครัวชาวญี่ปุ่นที่เป็นชนชั้นกลาง มีฐานะความเป็นอยู่สุขสบาย อาศัยในย่านเบิร์คลีย์ (Berkeley) ซึ่งในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่มีคนเชื้อสายเอเชียอยู่ในพื้นที่แถบนี้เท่าใดนัก พ่อของเธอเป็นพนักงานบริษัทมิตซูย (Mitsui) ส่วนแม่เป็นแม่บ้านแต่มีพรสวรรค์ในการแต่งบทกวี เช่นเดียวกับแม่ของโตะนะ ทั้งพ่อและแม่ของอุซึตะต่างเป็นคนรุ่นนิชเซอิที่มีการศึกษาทั้งคู่ เพราะสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยโดชิชะ (Doshisha University) ในประเทศญี่ปุ่น ต่างจากคนรุ่นนิชเซอิส่วนใหญ่ซึ่งมีการศึกษาน้อยและมักจะอพยพมาทำงานประเภทใช้แรงงานในสหรัฐอเมริกา ทางด้านการศึกษาอุซึตะจบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย แต่ต้องรับใบปริญญาบัตรที่ทางมหาวิทยาลัยส่งมาให้ทางไปรษณีย์เพราะในขณะนั้นเธอถูกเกณฑ์ไปอยู่ศูนย์แรกรับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่ทานฟอรัน (Tanforan) ก่อนจะถูกส่งตัวไปยังค่ายโทปาซในไอดาโฮ

No-No Boy เป็นนวนิยายเล่มแรกและเล่มเดียวของจอห์น โอะกะตะ นักเขียนรุ่นนิชเซอิ เขาเกิดเมื่อปี ค.ศ.1923 ที่เมืองซีแอตเติล รัฐวอชิงตัน สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี

¹² ในบรรดานักเขียนทั้ง 5 คน อุซึตะเป็นนักเขียนที่ผลงานมากที่สุด เธอสร้างสรรค์วรรณกรรมมากกว่า 30 เรื่อง และเป็นที่รู้จักในฐานะนักเขียนวรรณกรรมเยาวชนจากผลงานต่าง ๆ เช่น *Journey to Topaz* (1971) *Journey Home* (1978) *A Jar of Dream* (1981) *The Rooster Who Understood Japanese* (1976) และ *The Bracelet* (1993) เป็นต้น นิทาน เช่น *The Dancing Kettle and Other Japanese Folklore* (1976) *The Magic Listening Cap: More Folk Tales from Japan* (1965) เป็นต้น ส่วนนวนิยายสำหรับผู้ใหญ่มีเพียงเรื่องเดียวคือ *Picture Bride* (1987) และอัตชีวประวัติ 2 เรื่อง คือ *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* (1982) และ *The Invisible Thread: an Autobiography* (1991)

จากมหาวิทยาลัยวอชิงตัน และศึกษาต่อระดับปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบียทางด้าน สาขาวิชาภาษาอังกฤษและบรรณารักษศาสตร์ ครอบครัวโอะกะคะมีรายได้หลักจากกิจการ โรงแรมเช่นเดียวครอบครัวของโอะคะคะ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เขาและครอบครัวถูกส่งตัวไปอยู่ ศูนย์อพยพระหว่างสงครามในไอดาโฮ ในช่วงสงครามเขาเป็นสมัครเป็นทหารสังกัดกองทัพอากาศ โดยทำหน้าที่เป็นล่ามแปลภาษาญี่ปุ่นจากวิทยุสื่อสารในเส้นทางการบินระหว่างเกาะกวมไป ประเทศญี่ปุ่น แต่สำหรับนวนิยายของเขา โอะกะคะได้สร้างเรื่องสมมติให้ตัวละครเอกของเขาคือ อิชิโร ยะมะตะ (Ichiro Yamada) ก้าวเดินในทางตรงกันข้ามด้วยการปฏิเสธการเกณฑ์ทหาร และถูกจับกุมในที่สุด

ส่วนวรรณกรรมที่เขียนโดยนักเขียนรุ่นซันเซอิที่นำมาวิเคราะห์นี้คือเรื่อง *Obasan* ของจอย โคะงะวะ¹³ ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ.1981 โคะงะวะเกิดเมื่อวันที่ 6 มิถุนายน ปี ค.ศ.1935 ในแวนคูเวอร์ (Vancouver) มลรัฐบริติชโคลัมเบีย ประเทศแคนาดา ในปี ค.ศ.1942 เธอและครอบครัวถูกบังคับให้อพยพจากบ้านเรือนของตนและต้องย้ายไปอยู่เมืองสโลคัน ซึ่งเป็นเหมืองร้างตามพื้นที่ที่รัฐบาลแคนาดากำหนด ก่อนจะย้ายไปอยู่มลรัฐแอลเบอร์ตา ในขณะที่เธอมีอายุเพียง 6 ปีเหมือนนะโอะมิ (Naomi) ซึ่งเป็นตัวละครเอกในงานเขียนของเธอ

แม้ว่าภูมิหลังของผู้ประพันธ์ทั้ง 5 คน ต่างมีชะตากรรมร่วมกันคือตกอยู่ในฐานะ ผู้ถูกกักกันในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ก็มีประสบการณ์บางส่วนที่แตกต่างกันโดยเฉพาะอย่างยิ่ง

¹³ โคะงะวะมีผลงานส่วนใหญ่เป็นบทกวี เช่น *The Splintered Moon* (1967) *A Choice of Dreams* (1974) *Jericho Road* (1977) ตามลำดับ แต่ผลงานที่สร้างชื่อเสียงให้กับเธอเป็นอย่างมากคือนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่อง *Obasan* ซึ่งทำให้เธอได้รับรางวัล *Books in Canada First Novel Award* the Canadian Authors Association Book of the Year Award เป็นต้น ในปีค.ศ. 1985 เธอเขียนหนังสือรวมบทกวีเล่มใหม่คือ *Woman in the Wood* ในปี ค.ศ.1986 โคะงะวะได้ตีพิมพ์ *Naomi's Road* ซึ่งเธอได้ดัดแปลงเรื่องราวใน *Obasan* มาเป็นวรรณกรรมเยาวชน ในปีค.ศ. 1994 โคะงะวะได้มีผลงานใหม่อีกครั้งโดยครั้งนี้เป็นนวนิยายเรื่อง *Itsuka* ว่าด้วยเรื่องราวการเคลื่อนไหวของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในแคนาดาที่รวมตัวกันฟ้องร้องให้รัฐบาลชดใช้ค่าเสียหายจากการยึดทรัพย์สินของคนเหล่านี้ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นวนิยายเรื่องนี้นับเป็นภาคต่อของ *Obasan* และดัดแปลงมาจากประสบการณ์บางส่วนของเธอเองเพราะโคะงะวะเองก็ได้เข้าร่วมกับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นคนอื่นๆ ในการกดดันให้รัฐบาลรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น โคะงะวะยังมีนวนิยายที่น่าสนใจอีกหนึ่งเล่มคือ *The Rain Ascends* (1995) ซึ่งพูดถึงการล่องละเมียดในเด็ก และล่าสุดเธอมีหนังสือกวีนิพนธ์ขนาดยาว *A Song of Lilith* ตีพิมพ์ในปีค.ศ. 2001

เมื่อต้องใช้ชีวิตอยู่กับคนละค่าย นอกจากนี้ เรื่องของความแตกต่างทางเพศยังมีส่วนทำให้มุมมองและประเด็นที่นำเสนอในงานวรรณกรรมมีความแตกต่างกันออกไป ดังจะเห็นได้ว่านักเขียนสตรีทั้ง 4 คนคือ โชะเนะ วะกะทซูกิ อุซึตะและโคงะวะเลือกที่จะเล่าถึงชีวิตของตนเองและครอบครัวที่ต้องประสบกับความเปลี่ยนแปลงเพราะผลกระทบจากนโยบายของรัฐบาล ในขณะที่นักเขียนชายอย่างโอะกะตะเลือกที่จะหยิบยกประสบการณ์ส่วนตัวเกี่ยวกับการเกณฑ์ทหารซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้ชายที่จะต้องรับใช้ชาติมาผูกเรื่องเป็นนวนิยาย ไม่เพียงเรื่องของเพศเท่านั้นที่มีส่วนทำให้งานเขียนของนักเขียนทั้ง 5 คนแตกต่างกัน เพราะจากวรรณกรรมที่ศึกษาพบว่าวัยรุ่นก็มีส่วนในการนำเสนอด้วยเช่นกัน จะเห็นได้ว่าแม้ว่าวรรณกรรมการกักกันจะเขียนขึ้นหลังเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง และนักเขียนต่างย้อนเล่าเรื่องของตนในอดีตทั้งสิ้น กระนั้นนักเขียนอย่างวะกะทซูกิและโคงะวะซึ่งถูกกักกันในช่วงที่อายุน้อย เลือกที่จะเล่าเรื่องผ่านมุมมองของเด็กซึ่งไม่เข้าใจและตระหนักถึงอคติทางเชื้อชาติที่ตนต้องเผชิญ กล่าวได้ว่าประสบการณ์ของนักเขียนที่มีรายละเอียดแตกต่างกันไปทำให้วรรณกรรมการกักกันมีการนำเสนอที่หลากหลายและแสดงให้เห็นว่าการกักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นได้ส่งผลกระทบต่อคนทุกเพศทุกวัย

2.2.2 วัตถุประสงค์และแรงจูงใจในการเขียน

ในการเขียนวรรณกรรมการกักกันผู้เขียนต่างมีจุดประสงค์ร่วมกันคือต้องการเล่าถึงประสบการณ์ส่วนตัวในฐานะผู้ถูกกักกันให้ผู้อื่นได้รับทราบ การเขียนวรรณกรรมการกักกันจึงเปรียบได้กับการที่นักเขียนนำความทรงจำเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของตนและของชุมชนถ่ายทอดออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร เมื่อเรื่องเล่าที่นักเขียนเหล่านี้เขียนขึ้นและได้รับการบอกเล่าแล้วสิ่งที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นเกี่ยวกับเหตุการณ์การถูกกักกันย่อมไม่ลบเลือนไปจากการจดจำของคนทั่วไป ดังนั้นวรรณกรรมการกักกันจึงมีความสำคัญในฐานะเป็นงานเขียนที่นำเรื่องราวของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาและแคนาดาโดยนำเสนอผ่านมุมมองของชนกลุ่มน้อยที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับเหตุการณ์ประวัติศาสตร์โดยตรง

สำหรับเรื่อง *Nisei Daughter* แม้ว่าจะเคยตีพิมพ์มาแล้วหลังสงครามสิ้นสุดลงเพียง 7 ปี แต่การนำกลับมาตีพิมพ์ใหม่สัมพันธ์กับเรื่องทางการเมืองค่อนข้างชัดเจน เพราะปีที่พิมพ์ตรงกับช่วงการเกิดกระแสการเคลื่อนไหวให้รัฐบาลสหรัฐชดเชยค่าเสียหายและรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ดังกล่าว ขณะเดียวกันโชะเนะเองก็เขียนบทนำในเชิงให้การสนับสนุน

ข้อเรียกร้องนี้อยู่ในที่ ในบทนำของการตีพิมพ์ครั้งที่ 2 โซะเนะได้บอกเล่าถึงความสำเร็จของเธอ ทั้งในเรื่องของหน้าที่การงานและชีวิตครอบครัว และดูเหมือนว่าเธอสามารถฟื้นฟูและเยียวยา สภาพจิตใจของตนเองหลังจากต้องใช้ชีวิตอยู่ในค่ายเป็นเวลาหลายปี¹⁴ นอกจากนี้เธอยังกล่าวถึง อุดมการณ์ของกลุ่มนิเกะอิซึ่งเป็นคำภาษาญี่ปุ่นหมายถึงกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่อาศัย อยู่ในทวีปอเมริกาเหนือไว้ว่าการลุกขึ้นมาต่อสู้ของกลุ่มนิเกะอิเป็นไปเพื่อเรียกร้องความยุติธรรม ให้เกิดขึ้นในสังคมและยังเป็นเหมือนการกระตุ้นเตือนให้ผู้คนระลึกถึงความวิปโยคที่เกิดขึ้น ในหมู่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น ความหวังอันสูงสุดของเหล่านิกะอิจึงมีจุดยืนอยู่ที่ความต้องการให้ ความไม่ชอบธรรมได้รับการชำระแก้ไข เพื่อเป็นการล้างมลทินให้กับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น เมื่อต้องตกเป็นจำเลยหรือผู้ต้องหาของรัฐโดยปราศจากข้อกล่าวหาหรือความผิดใด

The Nikkeis are moving out into the public eye, to attend to unfinished business with the government. Their primary goal is to have the government address the constitutional issue of the evacuation. There will also be a petition for redress from Congress. [...]

So that their story will not be forgotten and lost to future generations, the Nikkeis are telling the nation about 1942, a time when they became prisoners of their own government, without charges, without trials. [...]

กล่าวได้ว่าถ้อยแถลงของโซะเนะที่หยิบยกการเคลื่อนไหวของนิเกะอิมากล่าวถึงนี้ นอกจากจะแสดงให้เห็นมุมมองของนักเขียนที่ให้ความสำคัญกับกระแสการเมืองแล้วยังเป็นเหมือนกรอบความคิดโดยนัยที่โซะเนะพยายามบอกกับผู้อ่านเมื่ออ่านงานของเธอว่า ถึง *Nisei Daughter* จะเป็นอัตชีวประวัติแต่เรื่องส่วนตัวของเธอก็คือเรื่องการเมืองด้วยเช่นกัน เพราะนอกจากจะเป็นนักเขียนแล้วเธอยังอยู่ในฐานะนิเกะอิที่ผ่านประสบการณ์อันเลวร้ายในช่วง สงครามโลกครั้งที่ 2 เช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ด้วย ดังนั้นผู้อ่านจึงไม่ต่างอะไรจากคนกลางที่ต้อง พิจารณาข้อเท็จจริงทั้งจากทางฝ่ายรัฐบาลผ่านประวัติศาสตร์กระแสหลัก และข้อความตอบโต้จาก อัตชีวประวัติของเธอ

¹⁴ Helen Grice, *Negotiating Identities: an Introduction to Asian American Women's Writing*, (Manchester: Manchester University Press, 2002), p.170.

ส่วนเรื่อง *Farewell to Manzanar* เจมส์ ดี. ฮุสตันซึ่งเขียนอัตชีวประวัติเล่มนี้กับภรรยาได้กล่าวถึงแรงจูงใจในการเขียนไว้ว่า แม้ว่าหลายคนจะรู้ถึงความอยุติธรรมที่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นต้องเผชิญระหว่างสงคราม แต่ทั้งเขาและวะกะทซูกิก็ยังคงต้องการหยิบยกเหตุการณ์การกักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในศูนย์อพยพระหว่างสงครามขึ้นมากล่าวถึงเพื่อให้บุคคลอื่นเข้าใจว่าแท้ที่จริงแล้ววิถีชีวิตของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นตามค่ายในสหรัฐอเมริกา นั้นแตกต่างจากความเป็นอยู่ในค่ายกักกันในยุโรป (Concentration Camp) ซึ่งเป็นคำศัพท์ที่คนทั่วไปมักใช้เรียกแทนอย่างไร¹⁵ นอกจากนี้ทั้งจิน วะกะทซูกิ ฮุสตัน และเจมส์ ดี. ฮุสตัน ต่างมุ่งหวังว่าหนังสือของพวกเขาจะทำให้ชาวอเมริกันชนชั้นกลางเข้าใจชาวอเมริกันเชื้อสายเอเชียอย่างแท้จริง แต่เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายหลักเป็นผู้อ่านชาวอเมริกันจึงทำให้พวกเขาพยายามหลีกเลี่ยงการนำเสนอประเด็นที่เคร่งเครียดเกินไปนัก ตลอดจนเพื่อนซึ่งเป็นนักเขียนได้ตั้งว่าการหยิบยกเหตุการณ์การกักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในสหรัฐอเมริกาขึ้นมาพูดนั้นย่อมต้องเกี่ยวพันกับบริบททางด้านประวัติศาสตร์และการเมืองอย่างเลี่ยงไม่ได้ ประกอบกับในช่วงปี ค.ศ.1972 - 1973 ในสหรัฐอเมริกาได้เกิดกระแสต่อต้านชาวญี่ปุ่นและคว่ำบาตรสินค้าจากประเทศญี่ปุ่น ดังนั้นเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาทั้งปวงโดยเฉพาะการถูกโจมตีจากฝ่ายต่าง ๆ ทั้งสองคนจึงหันไปเน้นที่การเล่าเรื่องส่วนตัวของจิน วะกะทซูกิ และครอบครัวของเธอแทน ดังที่วะกะทซูกิได้กล่าวในคำสัมภาษณ์ไว้ว่า เธอไม่ได้ชี้ให้เห็นถึงสาเหตุของการบังคับให้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นต้องอพยพออกจากถิ่นฐานบ้านของตน แต่เธอต้องการแสดงให้เห็นถึงผลกระทบของนโยบายรัฐบาลที่มีต่อครอบครัวหนึ่งซึ่งเธอรู้จักเป็นอย่างดี¹⁶ ฉะนั้นเมื่อหนังสือของเธอคือการนำเสนอเรื่องส่วนตัวย่อมทำให้คนอื่นไม่สามารถลุกขึ้นมาโจมตีเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่เธอเล่าได้

ในเรื่อง *Farewell to Manzanar* วะกะทซูกิได้กลับไปค่ายแมนซานาร์อีกครั้งหลังจากที่ไม่เคยเหยียบย่างไป ณ ที่แห่งนี้เลยเป็นเวลากว่ายี่สิบปี แต่ในครั้งนี้เธอได้ก้าวสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ประสบการณ์และการเรียนรู้เกี่ยวกับอดีตได้ทำให้เธอเข้าใจชีวิตมากขึ้นว่าการมีเชื้อสายญี่ปุ่นนั้นเป็นเรื่องที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ และหนทางเดียวที่จะมีความสุขได้ก็คือยอมรับในสิ่งที่ตนเป็น เช่นเดียวกับผู้ถูกกักกันอีกหลายคน อดีตของเหตุการณ์ก็กลายมาเป็นความเจ็บปวดที่กัดกร่อนจิตใจ

¹⁵ Jeanne Wakatsuki Houston and James D. Houston, *Farewell to Manzanar* (New York: Dell Laurel-Leaf, 1976), p. ix.

¹⁶ Elaine H. Kim, *Asian American Literature: an Introduction to the Writings and Their Social Context*, p. 85.

แม้ว่าจะเวลาจะผ่านไปนานเท่าใดก็ตามแต่บาดแผลแห่งอดีตก็ยังคงส่งผลกระทบต่อชีวิตปัจจุบัน เพราะไม่สามารถที่จะดำเนินชีวิตไปอย่างเป็นปกติสุขได้ตามที่ควรจะเป็น ดังนั้นสำหรับวะกะทซูกิแล้ว การกลับมาเยือนค่ายในครั้งนี้ตลอดจนเขียนเล่าเรื่องราวของตนเองจึงเป็นสิ่งที่มีความหมายเปรียบได้กับการกลับมาเพื่อเผชิญหน้ากับอดีตที่คอยตามหลอกหลอนแม้ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เธอพยายามปฏิเสธและหลีกเลี่ยงที่จะนึกถึงมากเพียงใดก็ตาม ขณะเดียวกันการเล่าถึงความหลังที่ไม่เคยเล่าได้และการมาเยือนค่ายแมนซานาร์นี้เป็นเสมือนการกล่าวคำอำลาต่ออดีต และปลดปล่อยตนเองจากความหลังที่มีอิทธิพลต่อชีวิตของเธอมาโดยตลอดนับตั้งแต่ในช่วงสงครามจบจนกระทั่งได้ออกไปสู่โลกภายนอกแล้วก็ตาม

The times I thought I had dreamed it were one way of getting rid of it, part of wanting to lose it, part of what you might call a whole Manzanar mentality I had lived with twenty-five years. Much more than a remembered place, it had become a state of mind. Now, having seen it, I no longer to lose it or to have those years erased. Having found it, I could say what you can only say when you've truly come to know a place: Farewell.¹⁷

กล่าวได้ว่า *Farewell to Manzanar* เปรียบได้กับตัวบทวรรณกรรมที่ปลดปล่อยตัววะกะทซูกิ จากพันธนาการแห่งความหลัง จากที่ไม่สามารถแม้แต่จะเล่าเรื่องของตัวเองได้ ทำยที่สุดแล้วงานเขียนได้นำเธอมาสู่การกล่าวอำลาอดีต ขณะเดียวกัน *Farewell to Manzanar* ก็สามารถพิจารณาได้ว่าเป็นงานที่อุทิศให้กับผู้เป็นพ่อซึ่งเหมือนคนรุ่นอิสระอีกหลายคนที่จะกะทซูกิ มองว่าชีวิตของพ่อได้จบสิ้นที่นี่ เพราะแม้พ่อจะดำเนินชีวิตอยู่ในค่ายเพื่อรอให้อิสรภาพกลับคืนมาอีกครั้ง แต่ทางด้านจิตวิญญาณนั้นพ่อไม่ต่างอะไรจากคนที่ตายไปแล้ว เส้นทางชีวิตของเธอและพ่อในค่ายแมนซานาร์แยกตัดกันไปคนละทาง เพราะสำหรับตัววะกะทซูกิแล้วทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตเธอได้เริ่มต้นขึ้น ณ ค่ายแห่งนี้

¹⁷ Jeanne Wakatsuki Houston and James D. Houston, *Farewell to Manzanar*, p.195.

Papa's life ended at Manzanar, though he lived for twelve more years after getting out. Until this trip I had not been able to admit that my own life really began there.¹⁸

การตายของพ่อทั้งทางด้านจิตวิญญาณและตามความเป็นจริงทางด้านกายภาพ จึงปิดโอกาสของพ่อซึ่งแม้จะถูกเบียดขับให้เป็นคนนอกแต่ก็ยังเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ สหรัฐอเมริกาในการลุกขึ้นมาแสดงตัวตนสู่สาธารณชนให้คนอื่นได้รับรู้ กระนั้น จิน วะกะทซุกิ ฮุสตัน ในฐานะลูกสาว ทำให้เสียงของพ่อไม่เป็นเสียงเงียบอีกต่อไป เพราะใน *Farewell to Manzanar* ความมีอยู่ของพ่อและความขมขื่นในฐานะคนรุ่นนิชเซะอิ บุคคลที่ถูกตีตราว่าเป็นคนต่างดาว ในดินแดนที่พวกเขาไม่สามารถกล่าวอ้างความเป็นเจ้าของได้ถูกปลุกให้กลายเป็นเสียงสะท้อน ต่อรอยต่างแห่งประวัติศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาในที่สุด นอกจากนี้ยังกล่าวได้ว่าวะกะทซุกิในฐานะ ตัวแทนของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นยังได้ทำให้เสียงของคนนับหมื่นจากค่ายแมนฮานาร์ที่ถูกกลบ ด้วยเสียงฝุ่นลมของทะเลทรายกลายเป็นเสียงที่มีความหมายและเรียกร้องให้เหตุการณ์ใน ประวัติศาสตร์ได้รับการทบทวนและชำระหาความถูกต้องและความยุติธรรมที่มีต่อคนเหล่านี้อีกด้วย

สำหรับ *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* ของ อูชิตะแม้ว่าจะเป็นอัตชีวประวัติเช่นเดียวกับ *Nisei Daughter* ของโมนิกา โตะเนะ และ *Farewell to Manzanar* ของจิน วะกะทซุกิ ฮุสตัน แต่ในงานของอูชิตะไม่ปรากฏคำนำของ ผู้ประพันธ์ตามขนบการเขียนอัตชีวประวัติทั่วไป เฮเลน ไกรซ์ (Helen Grice) ได้แสดงความเห็น ไว้ว่าเพราะ *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* ตีพิมพ์หลังจาก การเกิดกระแสการเคลื่อนไหวของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น และก่อนหน้านั้นก็มีวรรณกรรม ที่เกี่ยวกับการกักกันเผยแพร่บ้างแล้ว ดังนั้นอูชิตะอาจมองว่าไม่มีความจำเป็นที่จะต้อง เกริ่นนำหรือให้รายละเอียดเกี่ยวกับที่มาที่ไปของเหตุการณ์ดังกล่าวอีก เพราะสิ่งที่เกิดขึ้น กับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 น่าจะอยู่ในการรับรู้ของคนทั่วไปแล้ว¹⁹

อย่างไรก็ดี ถึงจะไม่มีบทนำ แต่ในส่วนท้ายเล่มของ *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* อูชิตะได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการเขียนงานไว้ในบทส่งท้าย

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Helen Grice, *Negotiating Identities: An introduction to Asian American Women's Writing*, p. 173.

อุชิตะได้แถลงเจตนารมณ์ไว้ชัดเจนว่าเธอเขียน *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* ขึ้นเพื่อไม่ให้เด็กอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นรุ่นหลังถูกตัดขาดออกจากเรื่องในอดีต ขณะเดียวกันเธอก็หวังว่าเมื่อชาวอเมริกันทั่วไปรับรู้เกี่ยวกับการกักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นจากงานของเธอ จะไม่ปล่อยให้เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นอีกไม่ว่ากับกลุ่มคนเชื้อสายใดก็ตาม

I wrote it for the young Japanese American who seek a sense of continuity with their past. But I wrote it as well for all Americans, with the hope that through knowledge of the past, they will never allow another group of people in America to be sent into a Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family ever again.²⁰

นอกจากนี้ อุชิตะยังได้ใช้บทส่งท้ายเป็นเนื้อที่ในการหยิบยกนโยบายของรัฐที่กวาดต้อนและอพยพกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นขึ้นมาอภิปรายและแสดงความคิดเห็นต่อผลกระทบที่เกิดขึ้น เธอยังมองว่าสหรัฐอเมริกาควรเป็นฝ่ายที่ต้องละอายใจต่อเหตุการณ์การกักกัน ไม่ใช่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่ตกเป็นเหยื่อ "It is our country that should be ashamed of what it did, not the Japanese Americans for having been its victims."²¹ น้ำเสียงในเชิงวิพากษ์ของอุชิตะเต็มไปด้วยความแข็งแกร่งราวโจมตีรัฐบาลโดยตรงไปตรงมา ต่างจากน้ำเสียงที่ประนีประนอมของโตะเนะในบทนำของ *Nisei Daughter* อย่างสิ้นเชิง แม้จะเป็นการเรียกร้องความเป็นธรรมเหมือนกันก็ตาม

กล่าวได้ว่างานเขียนของอุชิตะมีความสัมพันธ์กับเรื่องทางการเมืองอย่างเด่นชัดโดยอัตชีวประวัติซึ่งเป็นเรื่องส่วนตัวของเธอถูกนำไปผูกกับการเมืองอย่างแนบแน่นทั้งจุดประสงค์ในการเขียนและวิธีการนำเสนอ ในกรณีนี้อาจมองได้ว่าเนื่องจาก *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* ถูกเขียนขึ้นหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดขึ้นเป็นเวลานานกว่า 20 ปี มุมมองของอุชิตะที่มีต่อเหตุการณ์จึงออกในเชิงวิพากษ์จากมุมมองในปัจจุบัน ณ เวลาที่เขียน เธอแทรกรายละเอียดของเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตของสงครามด้วยการ

²⁰ Yoshiko Uchida, *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* (Seattle: University of Washington Press, 1987), p. 154.

²¹ Ibid., p.148.

ตัดข้อความจากข่าวหนังสือพิมพ์ที่เขียนโจมตีกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น รวมไปถึงอ้างอิงถึงคำพูดของเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐบาลเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายการกวาดต้อนและกักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น ลักษณะการเขียนของเธอจึงเหมือนกับนำข้อมูลของฝ่ายที่มีอำนาจไม่ว่าจะเป็นสื่อหรือรัฐบาล มาแถลงเพื่อจะตอบโต้โดยตรง

สำหรับเรื่อง *Obasan* เป็นนวนิยายเล่มแรกจากประเทศแคนาดาที่เล่าเรื่องเกี่ยวกับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นระหว่างสงคราม เป็นที่น่าสังเกตว่าในปีเดียวกันนี้ แอนน์ โกเมอร์ ซุนะฮะระ (Ann Gomer Sunahara) ก็ได้ตีพิมพ์งานเขียน *The Politics of Racism : The Uprooting of Japanese Canadians During the Second World War* ด้วยเช่นกัน ความพร้อมใจของนักเขียนทั้งสองนี้จึงน่าจะสอดคล้องกับความเคลื่อนไหวของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในแคนาดาที่กำลังตื่นตัวเรื่องกระแสการเรียกร้องให้รัฐบาลชดเชยค่าเสียหาย เช่นเดียวกับในสหรัฐอเมริกาในช่วงทศวรรษ 1980 ตลอดจนข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับเหตุการณ์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้รับการเปิดเผยมากขึ้น ดังจะเห็นได้ที่ข้อมูลบางส่วนในการเขียนนวนิยายของโคะงะวะได้มาจากการสืบค้นจากฐานข้อมูลของ The Public Archives นอกจากนี้ทั้งโคะงะวะและซุนะฮะระต่างก็อ้างอิงข้อมูลจากแหล่งเดียวกันคือจดหมายของมิวเรียล มิตะงะวะ (Muriel Kitagawa) ที่เขียนถึงพี่ชายของเธอ²² โดยในเรื่อง *Obasan* โคะงะวะได้ดัดแปลงมาเป็นบันทึกประจำวันทีเอมิลี (Emily) หนึ่งในตัวละครในนวนิยายที่เขียนรายละเอียดตลอดจนบรรยายความรู้สึกถึงบรรยากาศที่กำลังตึงเครียดก่อนกลุ่มคนเชื้อสายญี่ปุ่นจะถูกบังคับให้อพยพ แต่อย่างไรก็ดี ปีเตอร์สันได้ชี้ให้เห็นว่านักเขียนทั้งสองต่างเลือกวิธีการเล่าที่แตกต่างกัน ซุนะฮะระเลือกเล่าเรื่องตามลำดับเวลาและมีความชัดเจน แต่งานเขียนของโคะงะวะกลับเป็นไปในทางตรงกันข้ามคือดูไม่ชัดเจนและมีความคลุมเครือ²³

กล่าวได้ว่าวัตถุประสงค์ในการเขียนวรรณกรรมการกักกันส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากผู้เขียนซึ่งต่างมีประสบการณ์เป็นผู้ถูกกักกันต้องการให้ประวัติศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาและแคนาดาได้รับการชำระแก้ไข ผู้เขียนใช้เรื่องเล่าเพื่อวิพากษ์การกระทำของรัฐบาลโดยหวังว่าผู้อ่านจะเข้าใจถึงปัญหาความอคติทางเชื้อชาติที่กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นต้องเผชิญซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง

²² Sau-Ling Cynthia Wong, *Reading Asian American Literature: from Necessity to Extravagance* (New Jersey: Princeton University Press, 1993), p. 21.

²³ Nancy J. Peterson, *Against America*, p. 153.

ที่ทำให้พวกเขาต้องถูกกักกันในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 บรรดาผู้เขียนหรือผู้ถูกกักกันย่อมต้องการร้องขอความเป็นธรรม และหวังว่าผู้อ่านจะเกิดความเข้าใจและเห็นใจในชะตากรรมของพวกเขาตน นอกจากนี้วรรณกรรมการกักกันยังเปิดโอกาสให้นักเขียนได้นำเสนอเรื่องราวของตนเองที่มาจากประสบการณ์ส่วนตัวเพื่อโต้แย้งหรือหักล้างการรับรู้ของคนในสังคมที่อาจถูกบิดเบือนหรือไม่ตรงจากความเป็นจริงอันเป็นผลมาจากการได้รับข้อมูลของกลุ่มคนที่มีอำนาจหรือจากฝ่ายรัฐบาลเพียงฝ่ายเดียว

2.2.3 รูปแบบการประพันธ์

วรรณกรรมการกักกันที่เขียนโดยนักเขียนอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นและนักเขียนแคนาดาเชื้อสายญี่ปุ่นมีรูปแบบที่หลากหลายทั้งเรื่องสั้น นวนิยาย อุตชีวประวัติ บทละคร และบทกวี เป็นต้น ส่วนใหญ่จะเป็นงานเขียนประเภทร้อยกรองโดยมีงานเขียนเชิงอัตชีวประวัติได้รับความนิยมมากที่สุด คิง-คอก เช็ง (King-Kok Cheung) แสดงทัศนะไว้ว่าตลาดการพิมพ์มีอิทธิพลต่อนักเขียนในการเลือกรูปแบบการประพันธ์ โดยยกตัวอย่างว่าสำนักพิมพ์มักจะสนใจงานเขียนของนักเขียนสตรีจีนที่เล่าเรื่องส่วนตัวมากกว่าประเด็นอื่น ขณะเดียวกันผู้อ่านก็คาดหวังงานเขียนของชนกลุ่มน้อยควรจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับชาติพันธุ์โดยรูปแบบการประพันธ์ที่เล่าประสบการณ์ส่วนตัวน่าจะถูกถ่ายทอดออกมาเป็นงานเขียนเชิงอัตชีวประวัติมากกว่ารูปแบบอื่นเพื่อให้สอดคล้องกับประเด็นที่นำเสนอ²⁴

อย่างไรก็ดี ปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักเขียนวรรณกรรมการกักกันบางส่วนเลือกรูปแบบงานเขียนเชิงอัตประวัติเป็นเพราะเรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์การกักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์ นักเขียนหลายคนจึงไม่ได้เป็นเพียงผู้ถูกกักกันแต่ยังอยู่ในฐานะประจักษ์พยานของเหตุการณ์ ดังนั้นแรงจูงใจที่ต้องการจะถ่ายทอดประสบการณ์ส่วนตัวที่อิงมาจากชีวิตจริงให้ผู้อื่นได้รับรู้ทำให้นักเขียนบางส่วนเลือกที่จะเล่าเรื่องโดยการเขียนอัตชีวประวัติ เพื่อไม่ให้สิ่งที่เกิดขึ้นกับพวกเขาถูกลืมเลือนไปจากความทรงจำของผู้คนและหวังว่าเหตุการณ์ดังกล่าวจะไม่เกิดซ้ำอีก

²⁴ King-Kok Cheung, ed., *An Interethnic Companion to Asian American Literature*, p.17.

นอกจากนี้ แม้ว่านักเขียนจะนำเสนองานโดยใช้รูปแบบการเขียนเชิงอัตชีวประวัติ แต่วรรณกรรมการกักกันก็ยังมีลักษณะต่างจากงานเขียนเชิงอัตชีวประวัติทั่วไปในการใช้รูปแบบการประพันธ์ที่มีลักษณะผสมผสานวรรณกรรมรูปแบบอื่น ในวรรณกรรมของชนกลุ่มน้อย นักเขียนมักสอดแทรกรูปแบบการประพันธ์อันหลากหลายในงานของตน นอกจากจะเล่าเรื่องของชุมชนตนเองแล้ว รูปแบบการประพันธ์ที่มีลักษณะผสมผสานนี้ยังมีที่มาจากมรดกทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนด้วย ดังนั้นตำนาน นิทาน ความเชื่อ เรื่องเล่าแบบมุขปาฐะ เพลง ฯลฯ จึงมักถูกนำมาใช้ในการเล่าเรื่อง สำหรับวรรณกรรมการกักกันสิ่งที่ถูกนำมาแทรกจะเป็นนิทานเรื่องโมะโมะทะโร (Momotaro) และบทกวีไฮกุ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องยากที่จะระบุหรือจัดประเภทงานเขียนว่าเป็นงานประพันธ์ประเภทใด

จากวรรณกรรมการกักกันที่ศึกษา *Nisei Daughter Farewell to Manzanar* และ *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* เล่าเรื่องในรูปแบบงานเขียนเชิงอัตชีวประวัติ การเล่าเรื่องจะหยิบยืมโครงสร้างของนวนิยายเกี่ยวกับการศึกษาพัฒนาตัวละคร (Bildungsroman) มาใช้ ผู้เล่าจะย้อนกลับไปเล่าเรื่องราวในอดีตโดยเริ่มต้นเล่าเรื่องในวัยเด็กพร้อมกับประเด็นเกี่ยวกับคำถามทางด้านอัตลักษณ์ระหว่างความเป็นอเมริกันและความเป็นญี่ปุ่น การเล่าเรื่องตามลำดับเวลานี้จะค่อย ๆ เผยให้เห็นพัฒนาการของตัวละครตลอดจนทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาจนกระทั่งสามารถค้นพบคำตอบให้กับตัวเองได้ในที่สุด ในเรื่อง *Nisei Daughter* ของโซะเนะ และ *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* ของอุชิตะ ต่างเปิดเรื่องด้วยการพูดถึงวัยเด็กของตนก่อนที่จะเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 รวมไปถึงความเป็นมาของพ่อแม่สมัยอพยพ แต่ *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* อุชิตะได้แบ่งเนื้อหาเป็นออกเป็น 8 บท แทรกด้วยภาพถ่ายและบทกวีของยูกะริ (Yukari) ผู้เป็นแม่ วิธีการเรียงภาพประกอบจะขนานไปกับเนื้อหาของเรื่อง ถ้าไม่มีเนื้อหาภาพถ่ายเหล่านี้ก็สามารถเล่าเรื่องได้ด้วยตัวเอง ภาพถ่ายเหล่านี้ไม่ได้มีแต่ภาพส่วนตัวเพียงอย่างเดียว แต่จะมีบางส่วนเป็นภาพของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นระหว่างไปยังค่ายต่าง ๆ และภาพถ่ายที่แสดงให้เห็นเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ในค่าย เป็นต้น

ส่วนเรื่อง *Farewell to Manzanar* ของวะกะทซูกิที่เขียนร่วมกับสามีของเธอ จะต่างจากสองเรื่องข้างต้นคือใช้วิธีการถ่ายทอดเรื่องเล่าของวะกะทซูกิผ่านการบันทึกเทปอัดคำสัมภาษณ์ ตลอดจนรวบรวมข้อมูลจากแหล่งอื่น อาทิ ภาพถ่ายต่าง ๆ จากหนังสือรุ่น

ของโรงเรียนมัธยมในค่ายแมนซานาร์ ประจำปี 1944 ซึ่งบันทึกบรรยากาศของค่ายไว้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นตัวค่าย รูปหมู่ของนักเรียนชั้นปีสุดท้ายที่กำลังจบการศึกษา อาคารสำหรับฝึกซ้อมยูโด ลำธารที่วะกะทซุกิเคยออกไปเดินเล่นนอกค่าย และเรือนนอนที่ครอบครัวของเธออาศัยอยู่ เป็นต้น โดยสองสามีภรรยาสุดต้นได้รับทุนวิจัยในการเขียนหนังสือเล่มนี้จากมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย (ซานตาครุซ) นอกเหนือจากการค้นคว้าด้านเอกสาร ทั้งสองคนยังได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความรู้สึกของเพื่อนตลอดจนสมาชิกในครอบครัวเกี่ยวกับประสบการณ์ในค่ายแมนซานาร์ อีกด้วย²⁵ *Farewell to Manzanar* จึงเป็นการเล่าเรื่องผ่านประสบการณ์และความทรงจำ ทั้งส่วนบุคคลและของผู้อื่น

ส่วนการเปิดเรื่องเป็นที่น่าสนใจว่าการเปิดเรื่องของ *Farewell to Manzanar* นั้น ต่างจากงานเขียนเชิงอัตชีวประวัติของนักเขียนคนอื่น ๆ เพราะในขณะที่โมนิกา โทะเนะ และ โยมิโกะ อุซิดะต่างเปิดเรื่องด้วยการนำผู้อ่านย้อนกลับสู่ความทรงจำในวัยเด็กของผู้เขียนซึ่งเต็มไปด้วยความสุขความอบอุ่นก่อนที่สงครามจะเริ่มขึ้นเป็นเวลาสิบปี แต่ใน *Farewell to Manzanar* กลับเริ่มเรื่องด้วยการกล่าวถึงการปะทุของสงครามเมื่อกองทัพเรือญี่ปุ่นโจมตีอ่าวเพิร์ลซึ่งเป็นฐานทัพของสหรัฐอเมริกา การเริ่มต้นเรื่องด้วยชนวนสงครามนี้ชี้ให้เห็นว่าการโจมตีอ่าวเพิร์ลได้กลายมาเป็นสาเหตุหลักที่นำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ชีวิตของทั้งตัววะกะทซุกิและสมาชิกครอบครัวคนอื่น ๆ ในขณะที่เหตุการณ์ที่ดำเนินมาก่อนหน้านี้นี้มิได้มีความสำคัญสำหรับตัวเธอและครอบครัวแต่อย่างใด การโจมตีอ่าวเพิร์ลในครั้งนี้หากมองทางการทหารถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มของการประกาศศึกระหว่างสหรัฐอเมริกากับญี่ปุ่น และสำหรับประชาชนทั่วไปโดยเฉพาะกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นแล้ว เรื่องทางการทหารไม่ใช่เรื่องไกลตัวอีกต่อไป เพราะการรบนี้ได้ส่งอิทธิพลต่อคนเหล่านี้อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ แม้แต่ครอบครัวของวะกะทซุกิเองก็เช่นเดียวกัน เพราะเหตุการณ์ในครั้งนี้คือจุดเริ่มต้นที่ทำให้ครอบครัวของเธอต้องเข้าสู่สภาวะการล่มสลาย แม้ว่าสมาชิกทุกคนในครอบครัวจะได้อยู่กันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตาที่ค่ายแมนซานาร์ก็ตาม

เป็นที่น่าสนใจว่าการทบทวนความหลังของวะกะทซุกิมิได้เป็นเพราะวัยเยาว์ของเธอเปี่ยมไปด้วยความสุขและชวณะระลึกถึง แต่เป็นเพราะการคืนสู่อดีตนั้นเป็นหนทางหนึ่งที่เปิดโอกาสให้เธอได้ค้นหาตัวตนที่แท้จริงและทำความเข้าใจตลอดจนยอมรับความเป็นอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นในตัวเอง นอกจากนี้ แม้ว่า *Farewell to Manzanar* จะเป็นงานเขียน

²⁵ Jeanne Wakatsuki Houston and James D. Houston, *Farewell to Manzanar*, p. x.

เชิงอัตชีวประวัติของวาระทชุกิ แต่บุคคลหนึ่งที่เธอให้ความสำคัญเป็นอย่างมากและอาจกล่าวได้ว่าเป็นศูนย์กลางของเรื่องก็คือพ่อของเธอนั่นเอง การที่วาระทชุกิเล่าเรื่องของพ่อกว่าที่จะเน้นเรื่องของตัวเองยังทำให้ *Farewell to Manzanar* เป็นตัวบทที่สำรวจความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกสาว และความเป็นใหญ่ของเพศชายในสังคมแบบปิตาธิปไตยผ่านมุมมองของผู้หญิงผู้เป็นลูกสาว

การเลือกใช้การเขียนในเชิงอัตชีวประวัติใน *Farewell to Manzanar* นับเป็นกลวิธีการประพันธ์ที่เอื้อต่อการร้อยพื้นสายสัมพันธ์ระหว่างวาระทชุกิกับพ่อ เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างเธอและพ่อในช่วงที่พ่อยังมีชีวิตอยู่นั้นไม่ได้เป็นไปได้อย่างดีและราบรื่นนัก แน่นนอนว่าการก้าวออกมาเล่าเรื่องจากมุมมองในปัจจุบันเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้วโดยมองย้อนกลับไปในช่วงวัยเด็กย่อมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านทัศนคติของตัวเอง ดังนั้นวาระทชุกิจึงเข้าใจถึงช่องว่างที่เกิดขึ้น ตลอดจนรู้ซึ่งและเรียนรู้ถึงความรู้สึกของพ่อเมื่อต้องสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถในการอุ้มชูและคำจูนครอบครัว อดีตที่ถูกกลั่นกรองและถ่ายทอดออกมาเป็นเรื่องราวในเชิงอัตชีวประวัติจึงส่งผลกระทบต่อวาระทชุกิหลายอย่าง เพราะไม่เพียงแต่นำเธอกลับสู่บ้านเกิดในลองบีช (Long Beach) ซึ่งในความเป็นจริงไม่เคยได้เหยียบย่างกลับไปอีกเลย หรือทำให้เธอได้พูดในสิ่งที่เธอไม่เคยพูด ไม่ว่าจะในชีวิตในค่ายและความเจ็บปวดจากความพยายามทุกวิถีทางให้ตนได้รับการยอมรับในฐานะอเมริกันชนตลอดระยะเวลากว่ายี่สิบปี *Farewell to Manzanar* ยังมีส่วนช่วยให้เธอได้ฟื้นฟูความสัมพันธ์ที่มีกับพ่ออีกด้วยแม้ว่าพ่อนั้นจะล่วงลับแล้วก็ตาม

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าวาระทชุกิแถลงชัดเจนว่าเธอต้องการเล่าเรื่องส่วนตัว กระนั้นเรื่องที่เราเล่าก็ไม่สามารถแยกจากเรื่องของการเมืองและเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ได้เด็ดขาด ดังจะเห็นได้ว่าถึงแม้ *Farewell to Manzanar* จะพูดถึงวิกฤตที่ครอบครัวเธอต้องเผชิญนับตั้งแต่กองทัพเรือญี่ปุ่นโจมตีอ่าวเพิร์ลอันเป็นชนวนแห่งสงครามระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกากับประเทศญี่ปุ่น ตลอดจนจำลองภาพชีวิตของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในศูนย์อพยพที่แมนฮานาร์อย่างแจ่มชัด ไม่ว่าจะเป็นการบรรยายสภาพที่พักอาศัย และชีวิตความเป็นอยู่ในค่ายแห่งนี้ ซึ่งเปรียบเหมือนเมืองของชาวอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นที่ตั้งอยู่อย่างโดดเดี่ยวกลางทะเลทราย ไปจนถึงการได้รับอิสรภาพอีกครั้งหลังจากถูกจองจำนานนับปี อย่างไรก็ตามหากผู้อ่านพยายามทำความเข้าใจชีวิตของวาระทชุกิ ครอบครัวของเธอ ตลอดจนคนนับหมื่นคนในค่ายนี้ให้มากยิ่งขึ้น ด้วยการยึดโยงตัวบทเข้ากับบริบทการเมืองและประวัติศาสตร์ก็จะตระหนักได้ว่าภายใต้

น้ำเสียงการเล่าเรื่องที่แฝงด้วยอารมณ์ขันและการล้อเลียนตัวเองนั้นมีความขมขื่นซ่อนอยู่ เมื่อกลายเป็นคนพลัดถิ่นตามนโยบายของรัฐและต้องเผชิญอคติทางเชื้อชาติ และสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่างที่เคยสร้างมาไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินและศักดิ์ศรีแห่งตน

สำหรับนวนิยายเรื่อง *No-No Boy* ของไออะกะตะมิได้สอดแทรกเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ในงานเขียนเช่นเดียวกับนักเขียนทั้งสี่คน แต่ได้นำผลพวงของปัญหาเกี่ยวกับการตอบแบบสอบถามที่รัฐมาใช้ในการผูกเรื่อง ในการอ่านนวนิยายเรื่อง *No-No Boy* ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์จึงมีความสำคัญที่จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจประเด็นในนวนิยายชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าแม้ว่านวนิยายเรื่อง *No-No Boy* จะไม่ได้พูดถึงเหตุการณ์การกักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยตรงแต่ก็ไม่สามารถตัดขาดออกจากบริบททางประวัติศาสตร์ได้ ในเรื่อง *No-No Boy* ไออะกะตะใช้กลวิธีการเล่าเรื่องผ่านมุมมองของบุรุษที่ 3 โดยเป็นการเล่าเรื่องตามลำดับเวลาในรูปแบบนวนิยายเกี่ยวกับการศึกษาพัฒนาตัวละคร กล่าวคือตัวละครเอกของเรื่องอิชิโร ยะมะตะต้องเผชิญหน้ากับวิกฤตในชีวิตเมื่อตกอยู่ในฐานะผู้ทรยศต่อชาติเพราะปฏิเสธที่จะเข้าร่วมเกณฑ์ทหารเพื่อออกรบในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นวนิยายแสดงให้เห็นถึงประสบการณ์ต่าง ๆ ที่อิชิโรต้องประสบซึ่งมีผลต่อพัฒนาการทางด้านจิตใจ โดยมีตัวละครต่าง ๆ ที่อิชิโรต้องพบเจอเข้ามามีส่วนช่วยให้เขาสามารถคลี่คลายปมปัญหาของตนเองได้ในที่สุด จากนวนิยายแม้ว่าอิชิโรเป็นชาวอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นที่ไม่ยอมไปรบ แต่เค็นจิซึ่งเป็นตัวละครที่ตรงกันข้ามกับอิชิโร (foil character) คือเป็นทหารผ่านศึกและเป็นตัวละครที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเน้นสถานะที่อิชิโรต้องเผชิญในฐานะ "no-no boy" หรือคนที่ไม่ยอมไปเกณฑ์ทหาร ดังจะเห็นได้ว่า ในขณะที่อิชิโรต้องประสบกับการถูกหยามเหยียดจากคนนิเซะอีกคนอื่น ๆ ในฐานะคนที่ไม่ยอมพลีชีพเพื่อชาติ ส่วนเค็นจิได้รับการยกย่องในฐานะผู้เสียสละ อย่างไรก็ตามแม้ตัวละครทั้งคู่จะเลือกทางเดินต่างกัน แต่ทั้งสองก็ไม่ได้รับการยอมรับในฐานะเป็นชาวอเมริกันในสายตาของชาวอเมริกันผิวขาว ตัวละครเค็นจิซึ่งสามารถเทียบเคียงกับตัวไออะกะตะ ในฐานะทหารผ่านศึกเหมือนกันสามารถมองได้ว่าการสร้างตัวละครนี้น่าจะดัดแปลงมาจากประสบการณ์ส่วนหนึ่งของไออะกะตะเอง ดังนั้นนวนิยายเรื่อง *No-No Boy* สามารถอ่านในรูปแบบของงานเขียนเชิงอัตชีวประวัติได้ด้วยเช่นกัน

ส่วนเรื่อง *Obasan* ลักษณะเด่นของกลวิธีการประพันธ์ของโคะงะวะคือ เธอได้ผสมผสานเรื่องแต่ง นิทาน ความฝัน ประวัติศาสตร์ ตลอดจนประสบการณ์และความทรงจำ

สวนตัวและของผู้อื่นเข้าด้วยกัน นอกจากนี้ *Obasan* ยังมีลักษณะเป็นนวนิยายกึ่งอัตชีวประวัติ โดยผู้ประพันธ์และตัวละครเอกนะโอะมิต่างถูกกักกันโดยรัฐบาลแคนาดาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ในขณะที่มีอายุเพียง 6 ปี อย่างไรก็ตาม นวนิยายของเธอมิได้มีที่มาจากเรื่องสวนตัวของเธอเพียงอย่างเดียว เพราะโคะงะวะยังถ่ายทอดชีวิตคนอื่น ๆ ในงานของเธอด้วย ดังจะเห็นได้จากคำขอบคุณบุคคลต่าง ๆ ที่เอื้อเพื่อข้อมูลในกิตติกรรมประกาศ กล่าวได้ว่ารูปแบบการประพันธ์ที่ผสมผสานนี้เองเอื้อให้โคะงะวะได้นำเสนอประวัติศาสตร์ผ่านชีวิตคนซึ่งเป็นพลเมืองคนหนึ่งของประเทศและประวัติศาสตร์ส่วนบุคคลนี้ยังได้สะท้อนให้เห็นประวัติศาสตร์ใหญ่ระดับชาติอีกด้วย ทำให้ผู้อ่านเข้าใจมุมมองของชาวแคนาดาเชื้อสายญี่ปุ่นที่ประวัติศาสตร์ทางการมิได้บันทึกไว้ ขณะเดียวกันก็เป็นการนำเสนอภาพหรือตัวตนของชาวแคนาดาเชื้อสายญี่ปุ่นที่อาจจะถูกมองข้ามหรือถูกบิดเบือนในมุมมองของคนส่วนใหญ่

โคะงะวะเล่าถึงประวัติศาสตร์ของแคนาดาในฐานะนักเขียนนวนิยาย ถ่ายทอดประสบการณ์ร่วมกับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นคนอื่นที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ตามพื้นที่ที่รัฐบาลกำหนด เนื่องจากเธอไม่ได้เล่าเรื่องในฐานะประวัติศาสตร์แต่เป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ ซึ่งขณะเดียวกันก็สามารถอ่านในฐานะเป็นนวนิยายกึ่งอัตชีวประวัติได้ด้วยเช่นกัน ดังนั้นเรื่องเล่าของเธอจึงมีความยืดหยุ่น สามารถเลือกเล่าเฉพาะประวัติศาสตร์บางส่วน ไม่เรียงลำดับเวลา และเหตุการณ์เหมือนการเขียนประวัติศาสตร์ทั่วไป กระนั้น นวนิยายของเธอก็ยังคงอ้างถึงบุคคลที่มีชีวิตจริงในประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นนายกรัฐมนตรี และเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการต่าง ๆ อีกทั้งผู้อ่านยังได้รับรายละเอียดที่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่แทรกด้วยน้ำเสียงและความรู้สึกของผู้เล่า ไม่ว่าจะปัญหาเรื่องการเหยียดผิวที่มีมาตั้งแต่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 มาตราการการอพยพที่เกิดขึ้นเพียงชั่วข้ามคืน สภาพความแร้นแค้นในช่วงสงคราม เป็นต้น ดังนั้นกล่าวได้ว่าด้วยรูปแบบงานเขียนที่เป็นนวนิยายนี้เองไม่ได้ทำให้ผู้อ่านได้รับรู้ว่าเกิดอะไรขึ้นเท่านั้น แต่ยังเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้นโดยตรง

จากวรรณกรรมการกักกันทั้ง 5 เรื่อง แม้ว่านักเขียนวรรณกรรมการกักกันจะเขียนงานเขียนเชิงอัตชีวประวัติ แต่ก็ก็เป็นเพียงการหยิบยืมเอารูปอัตชีวประวัติมาใช้ มิได้ยึดถือขนบการเล่าเรื่องตามแบบตะวันตก สิ่งแรกที่เห็นชัดเจนที่สุดคือ การนำเสนอเรื่องเล่ามิได้เน้นเฉพาะที่ตัวผู้ประพันธ์ตามแบบขนบของการเขียนอัตชีวประวัติที่มุ่งแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของผู้เขียนที่พัฒนาต่อเนื่องไปตามวัยอย่างมีเอกภาพ ในการศึกษาวรรณกรรมการกักกันพบว่าผู้เขียนไม่ได้

เล่าเรื่องของตนเองเพียงอย่างเดียวแต่นำตนเองเข้าไปผูกกับครอบครัวและชุมชนของตน จะเห็นได้ว่าอัตชีวประวัติของนักเขียนวรรณกรรมการกักกันนั้นมักจะมีการเล่าเรื่องบรรพบุรุษของตน โดยย้อนกลับไปสืบสาวความเป็นมาของคนในครอบครัวนับตั้งแต่การอพยพเข้ามาตั้งรกราก ในดินแดนใหม่ ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ภายในชุมชน มุมมองที่นำเสนอผ่านวรรณกรรม การกักกันจึงมิได้มีลักษณะความเป็นปัจเจกชัดเจนตายตัว วรรณกรรมการกักกันแม้ว่าจะเป็นงานเขียนเชิงอัตชีวประวัติ แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นงานเขียนของชนกลุ่มน้อยด้วยเช่นกัน ดังนั้นในการอ่านงานของกลุ่มชาติพันธุ์จึงจำเป็นต้องมองและพิจารณาในภาพรวม เพราะเป็นงานเขียนของชนกลุ่มน้อยมักจะเชื่อมโยงตัวตนของผู้เขียนกับกลุ่มชาติพันธุ์ของตน สะท้อนให้เห็นการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้เขียนกับคนในชุมชนตนรวมไปถึงความสัมพันธ์ที่มีกับคนในกระแสหลักที่อยู่นอกชุมชนตน²⁶

สำหรับคุณค่าทางวรรณศิลป์ หากเปรียบเทียบกันแล้วงานเขียนเชิงอัตชีวประวัติ 3 เรื่องคือ *Nisei Daughter*, *Desert Exile: the Uprooting of the Japanese-American Family* และ *Farewell to Manzanar* จะมีคุณค่าทางศิลปะน้อยกว่างานเขียนที่เป็นนวนิยายอย่าง *No-No Boy* และ *Obasan* เพราะงานเขียนเชิงอัตชีวประวัติทั้ง 3 เรื่อง เปรียบได้กับการเขียนรายงาน ใช้วิธีการเล่าเรื่องอย่างตรงไปตรงมา ในขณะที่การเล่าเรื่องในรูปแบบนวนิยายเปิดโอกาสให้ผู้เขียนสอดแทรกจินตนาการได้มากกว่า เพราะด้วยรูปแบบงานเขียนที่เป็นนวนิยายทำให้ผู้เขียนหลีกเลี่ยงข้อก้ำกัและการตั้งคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในข้อมูลที่น่าสนใจในงานเขียนของตน อีกทั้งนักเขียนซึ่งสร้างงานในรูปแบบนวนิยายไม่จำเป็นต้องเล่าถึงรายละเอียดของเหตุการณ์ทุกอย่าง หากแต่ให้ผู้อ่านตีความจากการใช้สัญลักษณ์ ฉาก และการสร้างตัวละคร เป็นต้น ภาษาที่ใช้ในงานเขียนเชิงอัตชีวประวัติและนวนิยายที่ศึกษาายังมีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องนวนิยาย *Obasan* โคะงะวะ ซึ่งเป็นกวีได้เลือกใช้ภาษาที่แฝงนัยความหมาย มีความสละสลวยเหมือนภาษากวีแม้ว่างานเขียนของเธอเรื่อง *Obasan* จะเป็นร้อยแก้วก็ตาม ภาษาที่โคะงะวะเลือกใช้มีส่วนในการกระตุ้นในผู้อ่านมีส่วนร่วมทางด้านอารมณ์ความรู้สึก ในชะตากรรมของตัวละคร นอกจากนี้การเลือกเล่าเรื่องซึ่งมีที่มาจากประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เขียนแต่ถ่ายทอดในรูปแบบนวนิยาย ยังมีส่วนช่วยให้นักเขียนสามารถเล่าถึงสิ่งที่ยากจะเล่าได้ ดังจะเห็นว่าชีวิตกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในแคนาดาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 มีความเลวร้าย

²⁶ Helen Grice, *Negotiate Identities: an Introduction to Asian American Women's Writing*, p. 90.

มากกว่ากลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในสหรัฐอเมริกา การกักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในแคนาดา จึงย่อมมีผลกระทบต่อความรู้สึกของผู้ถูกกักกันมากกว่าในสหรัฐอเมริกา ดังนั้นโคะวะะ ในฐานะหนึ่งในผู้ถูกกักกันย่อมไม่อาจเล่าเรื่องราวส่วนตัวและของชุมชนของตนได้อย่างเปิดเผย ส่วนโอะกะตะซึ่งเป็นนักเขียนชายก็เช่นกัน เพราะเหตุการณ์การกักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น ได้ส่งผลกระทบต่อชายมากกว่าเพศหญิงโดยเฉพาะอย่างยิ่งการถูกจองจำได้สันคลอนความเป็นชาย ในหมู่ผู้ชายของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่น ดังนั้นการเล่าถึงสิ่งที่เกิดขึ้นย่อมเป็นเรื่องยากเช่นกัน กล่าวได้ว่าการเขียนงานนวนิยายจึงมีส่วนช่วยให้ผู้เขียนได้ปลดปล่อยตนเองผ่านเรื่องเล่า ขณะเดียวกันนวนิยายซึ่งเป็นรูปแบบการประพันธ์ซึ่งมีพื้นฐานการสร้างงานจากจินตนาการก็ยังมี ส่วนช่วยให้ผู้เขียนหลีกเลี่ยงที่จะสะกิดบาดแผลของตนเองเมื่อไม่จำเป็นต้องเล่าเรื่องของตนเอง อย่างตรงไปตรงมา

2.2.4 เนื้อเรื่อง

วรรณกรรมการกักกันมีจุดร่วมกันคือนำเสนอเนื้อเรื่องเกี่ยวกับชีวิตของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นผ่านมุมมองของนักเขียนอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นและนักเขียนแคนาดาเชื้อสายญี่ปุ่น ดังนั้นผู้อ่านจึงเข้าใจถึงชีวิตของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นผ่านมุมมองของชนกลุ่มน้อยโดยตรง นอกจากนี้ เหตุการณ์การกักกันกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดขึ้นทั้งในสหรัฐอเมริกาและแคนาดา ดังนั้นการเล่าเรื่องโดยนักเขียนที่มาจากทั้งสองประเทศจึงช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจถึงประสบการณ์ของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่แตกต่างกันเมื่ออยู่คนละประเทศ

สำหรับเรื่อง *Nisei Daughter* นำเสนอชีวิตของโมนิกา โซะเนะ โดยในงานเขียนของเธอใช้ชื่อเดิมคือ คะสุโกะในฐานะผู้เล่า แม้ว่า *Nisei Daughter* จะพูดถึงเหตุการณ์การกักกันในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เช่นเดียวกับวรรณกรรมการกักกันเรื่องอื่น ๆ แต่ประเด็นที่ผู้เขียนให้ความสำคัญที่สุดกลับไม่ใช่เหตุการณ์ดังกล่าวเพราะสิ่งที่เธอเน้นในงานเขียนของเธอคือ ความปรารถนาที่จะค้นพบตัวตนเช่นเดียวกับคนรุ่นนิเซอิอีกหลายคนเพื่อสร้างความสมดุลให้กับตนเองในการเป็นคนสองโลกสองวัฒนธรรม กล่าวได้ว่าปัญหาเกี่ยวกับเรื่องทางเชื้อชาติทำให้เธอเกิดปมความขัดแย้งในใจและมีส่วนสำคัญที่ทำให้เธอต้องเลือกระหว่างความเป็นญี่ปุ่นและความเป็นอเมริกันซึ่งทางเลือkdังกล่าวไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับคนรุ่นนิเซอิที่ต้องอยู่ท่ามกลาง

วัฒนธรรมที่แตกต่าง ดังนั้นในเรื่อง *Nisei Daughter* คะสุโกะซึ่งเป็นผู้เล่าต้องปรับตัวไปมา ระหว่าง "โลกเก่า" คือสังคมญี่ปุ่นที่เต็มไปด้วยแบบแผนเคร่งครัด และ "โลกใหม่" ซึ่งหมายถึง สังคมอเมริกันและการดำเนินชีวิตตามแบบคนตะวันตก

ในเรื่อง *Nisei Daughter* คะสุโกะและพี่ชายถูกพ่อแม่บังคับให้เข้าเรียนที่โรงเรียน สอนภาษาญี่ปุ่นซึ่งไม่ได้เป็นสถานที่สอนภาษาเพียงอย่างเดียวแต่เป็นสถาบันที่เป็นบ้านหลอม ให้คนรุ่นหลังได้มีจิตสำนึกในความเป็นญี่ปุ่นในตัวเอง ผลจากการต้องปรับตัวให้เข้ากับสอง วัฒนธรรมที่แตกต่างกันนี้ทำให้กะสุโกะกลายเป็นคนที่มีสองบุคลิกภาพ แต่ลึกๆ ในใจเธอก็ยัง คิดว่าตนเองเป็นคนอเมริกันมากกว่าคนญี่ปุ่นอยู่ดี อย่างไรก็ตามถึงเธอจะปรารถนาเข้าร่วมเป็น ส่วนหนึ่งของสังคมอเมริกันมากเพียงไร แต่ความหวังนั้นดูเหมือนเป็นความใฝ่ฝันอันว่างเปล่า และเลือนลอยเพราะในความเป็นจริงโลกของคนอเมริกันที่เธอคิดว่ามีพื้นที่ให้เธอนั้นกลับเป็น สังคมที่ปิดกั้นเธอในทุกทาง การถูกกักกันในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เน้นย้ำให้เธอตระหนักถึง ความจริงในข้อนี้มากขึ้น คะสุโกะต้องมีชะตากรรมร่วมกับชาวอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นคนอื่นๆ คือถูกลิดรอนอิสรภาพ และถูกจองจำโดยรัฐบาลของตนเอง กระนั้นเธอก็ยังเปี่ยมไปด้วย ความหวังว่าหลังจากออกจากค่ายแล้วจะได้รับการยอมรับในฐานะเป็นคนอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่น ซึ่งมีทั้งความเป็นอเมริกันและความเป็นญี่ปุ่นผสมผสานอยู่ในตัว

การมองโลกในแง่ดีทำให้ตอนจบของ *Nisei Daughter* ดูไม่ค่อยน่าเชื่อถือนัก เพราะไม่ได้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของตัวละครในการคลี่คลายปัญหาของตัวเอง กระนั้นหาก มองอีกมุมหนึ่งก็เป็นไปได้ว่าการเขียนงานหลังจากสงครามสิ้นสุดลงไม่นานนักโซะเนะเอง ก็คาดหวังไว้ว่าจะได้รับการต้อนรับและยอมรับจากผู้อ่านชาวอเมริกันอยู่บ้างทั้งในฐานะนักเขียน และการเป็นคนอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นที่เป็นส่วนหนึ่งของประเทศสหรัฐอเมริกา การลุกขึ้นมาเขียน โจมตีอคติทางเชื้อชาติที่มีอยู่ในสังคมอเมริกันด้วยท่าทีที่รุนแรงจึงไม่น่าจะใช่ทางเลือกที่ตึงหนาก เธอต้องการความเห็นใจและความเข้าใจจากคนทั่วไป

ในเรื่อง *Farewell to Manzanar* วักะทซุกิได้เล่าถึงประสบการณ์การถูกกักกันในค่ายแมนซานาร์ซึ่งมีผลกระทบต่อครอบครัวของเธอโดยตรง เพราะผลพวงของนโยบายนั้นทำให้ ครอบครัวของเธอต้องล่มสลาย นอกเหนือจากปัญหาครอบครัวแล้ววักะทซุกิยังเน้นไปที่ชีวิต ความเป็นอยู่ในค่ายที่ผู้อพยพจะต้องปรับตัวและรับมือกับความยากลำบากสภาพแวดล้อมใหม่

ที่ไม่คุ้นชิน ทั้งในเรื่องของการรับประทานอาหาร การใช้ห้องน้ำรวมถึงห้องพักที่คับแคบ สภาพภูมิอากาศ และที่ตั้งของค่ายซึ่งอยู่กลางทะเลทราย ฯลฯ แต่เมื่อผู้ถูกกักกันเริ่มเคยชินกับชีวิตในค่าย พวกเขา ก็ต้องเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่อีกครั้งเมื่อสงครามสิ้นสุดลง เพราะกลุ่มชนเชื้อสาย ญี่ปุ่นจำเป็นต้องอพยพออกจากค่ายแห่งนี้และกลับสู่โลกภายนอกที่พวกเขาไม่ได้ข้องเกี่ยวกับตลอด ระยะเวลาที่สงครามดำเนินอยู่ แต่ดูเหมือนอิสรภาพมิได้นำความสุขใจมาให้อย่างแท้จริง เพราะ พวกเขา กลับรู้สึกถึงความไม่มั่นคงและความปลอดภัยของโลกที่อยู่ภายนอกค่าย ขณะเดียวกันก็ รู้สึกหวาดกลัวที่จะกระโจนกลับเข้าสู่สังคมที่สัมผัสได้ถึงความเป็นมิตร อีกทั้งความเจ็บปวดใน ฐานะผู้ถูกกักกันได้ทิ้งรอยแผลให้กับทุกคนอย่างถาวรหน้า โดยเฉพาะวะกะทซุกิซึ่งได้เติบโตจาก เด็ก 7 ขวบที่ไม่เข้าใจถึงเรื่องปัญหาทางเชื้อชาติมาเป็นเด็กวัยรุ่นที่มุ่งหวังถึงการยอมรับจากคนรุ่น เดียวกัน การถูกกักกันในค่ายแมนซานาร์เป็นระยะเวลาถึงสามปีครึ่งทำให้เธอเริ่มเรียนรู้และเข้าใจ ว่าการมีเชื้อสายญี่ปุ่นนั้นทำให้เธอถูกปฏิเสธจากคนทั่วไป และด้วยเหตุนี้เอง ทำให้เธอมองตัวเองว่า เป็นคนไร้ค่าและสมควรแก่การถูกรังเกียจ วะกะทซุกิในช่วงวัยรุ่นจึงประสบกับปัญหาหลายอย่างทั้ง ในเรื่องของความคิดที่ไม่ลงรอยกับผู้เป็นพ่อที่นิยมความเป็นญี่ปุ่นอย่างสุดซึ้งและความขัดแย้งในใจ ตนเองเมื่อเธอไม่อาจหาทางออกให้กับตัวเองได้ระหว่างการพยายามทำตัวให้ได้รับการยอมรับหรือ สมควรที่จะหายไปเสมือนเป็นคนไม่มีตัวตน

จากอัตชีวประวัติของอุซึตะเรื่อง *Desert Exile: the Uprooting of a Japanese-American Family* อุซึตะได้นำเสนอนำเสนอชีวิตของอุซึตะซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของกลุ่มชน เชื้อสายญี่ปุ่นที่ต้องอยู่ท่ามกลางอคติทางเชื้อชาติที่มีมาก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เธอเกิด และเติบโตในรัฐแคลิฟอร์เนียซึ่งในเวลานั้นเป็นรัฐที่มีปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ มากกว่ารัฐใด เช่นเดียวกับคนนิเซออีกหลายคน อุซึตะมีจิตสำนึกในความเป็นอเมริกัน แต่ด้วย พื้นฐานทางครอบครัวที่พ่อแม่ไม่บีบบังคับและยึดเยียดแบบแผนและขนบธรรมเนียมญี่ปุ่นให้มากนัก เธอเลยไม่มีความรู้สึกต่อต้านความเป็นญี่ปุ่นมากเท่าใด และยังยินดีที่จะเรียนรู้และซึมซับ วัฒนธรรมที่ดั่งงามของพ่อและแม่ ดังนั้นถึงจะอยู่คาบเกี่ยวระหว่างสองวัฒนธรรมทั้งอเมริกัน และญี่ปุ่นแต่เธอก็ไม่รู้สึกถึงความขัดแย้งแต่อย่างใด กระนั้นอุซึตะก็ยังประสบปัญหาเดียวกับ คนที่เป็นชนกลุ่มน้อยทั่วไปคือถูกปฏิเสธจากสังคมกระแสหลักเพราะเรื่องความแตกต่างทาง เชื้อชาติซึ่งสร้างความเจ็บช้ำให้กับเธออยู่ไม่น้อย เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงความรู้สึกดังกล่าวเธอจึง สร้างเกราะป้องกันตัวเองด้วยการนำตัวเองออกจากสังคมอเมริกันและหันไปรวมกลุ่มสังสรรค์ กับคนอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นด้วยกันแทน ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ระหว่างที่ถูกกักกัน อุซึตะ

ได้ให้ภาพรายละเอียดเกี่ยวกับวิถีชีวิตในค่าย แม้จะประสบกับปัญหาต่าง ๆ เธอและครอบครัวก็ยังคงพยายามดำเนินชีวิตต่อไปโดยปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นอยู่ในค่ายที่ต่างจากความสุขสบายกับการใช้ชีวิตในบ้านของเธออย่างสิ้นเชิง

นวนิยายเรื่อง *No-No boy* ต่างจากวรรณกรรมการกักกันเรื่องอื่นที่นำมาศึกษาคือไม่ได้พูดถึงการกักกันโดยตรง แต่นำเสนอผลพวงจากเหตุการณ์ในครั้งนั้นที่มีผลสืบเนื่องต่อมา แม้ว่าชีวิตของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นจะกลับคืนสู่ปกติแล้วก็ตาม โอะกะตะได้หยิบยกประเด็นเกี่ยวกับแบบสอบถามเกี่ยวกับความจงรักภักดี (Loyalty Questionnaires) มาผูกเรื่องแบบสอบถามดังกล่าวไม่ได้ปรากฏอยู่ในนวนิยาย แต่ที่มาของแบบสอบถามนั้นมาจากการที่รัฐบาลสหรัฐได้เกณฑ์ให้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในสหรัฐอเมริกาทำการตอบแบบสอบถามในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 แบบสอบถามที่รัฐบาลบังคับให้ผู้ถูกกักกันต้องตอบนี้ได้สร้างปัญหาให้กับผู้ถูกกักกันโดยเฉพาะข้อ 27 และ 28 เพราะคำถามข้อ 27 จะเป็นการถามความประสงค์ของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นซึ่งอยู่ตามค่ายต่าง ๆ ว่าจะเข้าร่วมกองทัพสหรัฐหรือไม่ ส่วนคำถามข้อ 28 เป็นคำถามเกี่ยวกับความจงรักภักดีซึ่งถามว่ากลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นมีความภักดีให้กับสหรัฐอเมริกาหรือไม่ การตอบคำถามแต่ละข้อจะมีเพียงสองคำตอบให้เลือกคือ “ตกลง” (yes) หรือ “ไม่ตกลง” (no) เท่านั้น

27. Are you willing to serve in the armed forces of the United States on combat duty, wherever ordered?

28. Will you swear unqualified allegiance to the United States of America and faithfully defend the United States from any or all attack by foreign or domestic force, and forswear any form of allegiance or obedience to the Japanese emperor, to any other foreign government, power or organization?²⁷

คำถามทั้งสองข้อสร้างความหนักใจให้กับกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นเป็นอย่างมากเพราะมีคำตอบให้เลือกเพียงสองคำตอบคือตอบรับหรือตอบปฏิเสธ ซึ่งในความเป็นจริงรัฐต้องการให้กลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นเหล่านี้เลือกที่จะเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งระหว่างสหรัฐอเมริกาหรือญี่ปุ่น คำตอบที่รัฐให้เลือก

²⁷ Roger Daniels, *Concentration Camps: North America*, p. 113.

ไม่ต่างจากการบีบบังคับทางอ้อมให้ผู้ถูกกักกันต้องตอบตามแนวทางที่รัฐบาลกำหนด เพราะใครที่ตอบปฏิเสธคำถามทั้งสองข้อจะถูกเรียกว่าเป็น “no-no boy” ถึงแบบสอบถามจะเป็นการถามความสมัครใจแต่ในทางปฏิบัติคนที่ตอบปฏิเสธหรือไม่ยอมไปร่วมรบนั้นกลับถูกตั้งข้อหาว่าเป็นผู้ทรยศต่อชาติและถูกส่งตัวไปคุมขัง

จากแบบสอบถามดังกล่าวโอะกะตะได้หยิบยกประเด็นอันละเอียดอ่อนนี้ขึ้นมาชี้ให้เห็นว่าการกระทำของรัฐได้ทำลายความเป็นตัวตนของปัจเจกบุคคลและทำให้ชุมชนของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นต้องล่มสลายลง แบบสอบถามนี้ได้กลายมาเป็นชนวนแตกความสามัคคีแบ่งแยกคนออกเป็นสองฝ่ายคือ ฝ่ายที่ยังภักดีต่อสหรัฐอเมริกาโดยไม่มีข้อแม้ใด ๆ แม้ว่ารัฐบาลจะปล้นเอาสิทธิและเสรีภาพจากพวกเขาไปก็ตาม กับอีกฝ่ายหนึ่งที่ไม่อาจตัดขาดจากญี่ปุ่นซึ่งเป็นต้นกำเนิดของตัวเอง อิชิโรซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่องเป็นภาพสะท้อนของคนรุ่นนิเซอิที่ได้รับผลกระทบจากคำถามนี้โดยตรง เขาต้องติดคุกเพื่อชดใช้ความผิดเพียงเพราะว่าไม่ยอมไปรบและปฏิเสธที่จะแสดงความจงรักภักดีต่อสหรัฐอเมริกา เมื่อสงครามสงบอิชิโรได้รับอิสรภาพอีกครั้ง แต่สถานะภาพความเป็น “no-no boy” ของเขาไม่ได้สิ้นสุดลงพร้อมกับสงคราม สิ่งที่อิชิโรต้องทำเมื่อออกมาภายนอกคือการพยายามดิ้นรนที่จะหาจุดยืนให้กับตัวเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อความปรารถนาของเขาคือการได้รับการยอมรับจากคนอื่น ๆ ในฐานะเป็นพลเมืองอเมริกัน แต่สถานะการเป็น “no- no boy” ของเขาทำให้เขาไม่อาจก้าวไปถึงจุดมุ่งหวังได้

อิชิโรเป็นเหมือนตัวแทนของชายรุ่นนิเซอิที่ถูกตราหน้าว่าเป็น “no-no boy” พาผู้อ่านไปสำรวจชีวิตของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นหลังสงครามสิ้นสุดลง นวนิยายเปิดเรื่องด้วยการกลับบ้านของอิชิโรในวัย 25 ปี หลังจากที่ต้องใช้ชีวิตในค่ายและติดคุกนานถึง 2 ปี แต่เขาไม่อยากรกลับบ้าน เพราะอดีตในคุกและการถูกตีตราว่าเป็น “no-no boy” กลายเป็นตราบาปที่ทำให้รู้สึกละอายใจจนไม่อยากจะสู้หน้าใคร อิชิโรพยายามทำความเข้าใจถึงสาเหตุที่เลือกทางเดินเช่นนั้น และเขาแต่คิดว่าคำตอบที่ออกไปคือความผิดพลาดที่ทำให้เขารู้สึกว่าตนเองเป็นคนทรยศต่อชาติทั้งในสายตาของอเมริกันหรือแม้แต่คนอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นด้วยกันก็ตาม อิชิโรจึงรู้สึกเจ็บปวดเพราะการตัดสินใจของตนเอง และยังพาลไปชิงชังแม่ในฐานะเป็นตัวการที่ทำให้เขาเลือกคำตอบปฏิเสธจนต้องประสบกับชะตากรรมเช่นนี้ ขณะเดียวกันเขาก็เกลียดตัวเองที่ตกอยู่ใต้อำนาจของแม่ และไม่กล้าพอที่เลือกทางเดินของตัวเอง คำตอบของอิชิโรนอกจากจะทำให้เขารู้สึกขัดแย้งกับตนเองแล้ว ยังทำให้เขาต้องขัดแย้งกับคนรอบข้างอีกด้วย ในสายตาของคนรุ่น

นิเซอิที่ยกย่องเหล่าทหารผ่านศึกว่าเป็นผู้กล้าและเสียสละตน ต่างเหยียดหยามและตั้งข้อรังเกียจพวก “no-no boy” เพราะถือว่าพวก “no-no boy” เหล่านี้เป็นแกะดำที่ทำลายภาพพจน์ของคนรุ่นนิเซอิในฐานะพลเมืองอเมริกันที่มีความภักดีต่อประเทศ อิชิโรจึงถูกปฏิเสธจากทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นคนอเมริกันผิวขาวที่อยู่ในสังคมกระแสหลักที่ไม่ยอมรับเขาเพราะเชื้อสายที่แตกต่างรวมไปถึงชาวอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นด้วยกัน

จากนวนิยายจะพบว่าอิชิโรพยายามที่จะหาทางออกให้กับตัวเองเพื่อก้าวเดินหน้าต่อไป การเรียนรู้ของอิชิโรเกิดขึ้นผ่านการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นที่ถ่ายทอดประสบการณ์และให้แนวคิดในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันไป สำหรับอิชิโรแม้ว่าเขาจะขัดแย้งกับพ่อแม่ของตัวเองโดยเฉพาะแม่ที่ยึดความเป็นญี่ปุ่นอย่างสุดซึ้งและหวังว่าลูกชายจะมีจิตสำนึกเดียวกับตน แต่สุดท้ายการฆ่าตัวตายของแม่เพราะรับไม่ได้กับการพ่ายแพ้สงครามที่กองทัพญี่ปุ่นมีต่อสหรัฐ ได้ทำให้เขาเข้าใจคนรุ่นนิเซอิมากขึ้น จากที่เคยต่อต้านพ่อแม่ของตนมาโดยตลอด อิชิโรเริ่มตระหนักถึงความขมขื่นของคนรุ่นนิเซอิที่ต้องมาใช้ชีวิตในต่างแดนที่ไม่เคยยอมรับพวกเขา ส่วนเพื่อน ๆ ของเขาก็ทำให้เขามีมุมมองที่หลากหลายมากขึ้น โดโรธี ริทซูกะ แมคโดนัลด์ (Dorothy Ritsuko McDonald) ได้เปรียบอิชิโรไว้ว่าเขาเหมือนกับโมะโมะทะโรที่ออกเดินทางโดยมีเพื่อนซึ่งเป็นสัตว์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นไก่ฟ้า ลิง และสุนัข คอยให้การช่วยเหลือ²⁸ เฟรดดี้ (Freddie) เพื่อนซึ่งเป็น “no-no boy” เหมือนกันสอนให้เขารู้จักสู้และไม่ทิ้งศักดิ์ศรีของตนเพียงเพราะไม่ได้เป็นทหารให้กับกองทัพสหรัฐ ส่วนแกรี่ (Gary) ซึ่งเป็น “no-no boy” อีกคนหนึ่งและเค็นจิเพื่อนเก่าที่เป็นทหารผ่านศึกได้ชี้ให้อิชิโรเห็นว่าเขาจะคาดหวังถึงโลกอุดมคติที่เต็มไปด้วยความปรองดองไม่ได้ตราบไต่ด้วยความเคียดแค้นที่ทางเชื้อชาติยังคงมีอยู่ สิ่งที่เขาจะต้องทำคือพยายามหาทางที่จะดำรงอยู่ในโลกแห่งอคตินั้นต่อไป เค็นจินับเป็นตัวอย่างที่ดีในกรณีนี้ เขาเป็นทหารผ่านศึกได้รับเหรียญกล้าหาญจากกองทัพสหรัฐ เป็นบุคคลที่ได้รับการนับหน้าถือตาในหมู่คนรุ่นนิเซอิที่ยกย่องและเชิดชูเขาว่าเป็นวีรบุรุษ แต่ในสายตาของคนอเมริกันผิวขาวเขาก็ไม่ต่างไปจากคนเชื้อสายญี่ปุ่นทั่วไปที่ไม่มีวันจะเป็นคนอเมริกันไปได้ ทางด้านเอมิ (Emi) เพื่อนหญิงของเขาสอนให้เขารู้จักปล่อยวางและให้อภัยสหรัฐอเมริกาและกระตุ้นเตือนให้เขาไม่สิ้นศรัทธาในประเทศของตน ในเรื่องโมะโมะทะโร ซึ่งเป็นนิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น การเดินทางของโมะโมะทะโรมีจุดประสงค์เพื่อปราบยักษ์ นำสันติสุขมาสู่คนในหมู่บ้านและสร้างชื่อเสียงให้กับตนเองพร้อมของรางวัล สำหรับอิชิโรเขาเองก็ไม่ต่างอะไรจากโมะโมะทะโรในแง่นี้ แต่การเดินทางของอิชิโร

²⁸ Elaine H. Kim, *Asian American Literature: an Introduction to the Writing and their Social Context*, p. 390.

เป็นไปทางด้านจิตวิญญาณเพื่อที่จะหาความสุขให้กับตนเอง นอกจากความต้องการที่จะหาทางออกให้กับความขัดแย้งต่าง ๆ แล้ว เหนือสิ่งอื่นใด อิชิโรพยายามแสวงหาพื้นที่ที่จะดำรงอยู่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมกระแสหลักต่อไป

นวนิยายเรื่อง *Obasan* ของโคะงะวะแสดงให้เห็นถึงผลกระทบจากนโยบายการกักกันของรัฐที่มีต่อการล่มสลายของครอบครัวหนึ่ง นวนิยายเล่าเรื่องโดยผ่านมุมมองของนะโอะมิ นะกะเนะ (Naomi Nakane) ชาวแคนาดาเชื้อสายญี่ปุ่นรุ่นที่ 3 ซึ่งเป็นครูประจำโรงเรียนประถม วัย 32 ปี ในเมืองเซซิล (Cecil) มลรัฐแอลเบอร์ตา นวนิยายเปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ในตอนกลางคืนของวันที่ 9 สิงหาคม ปีค.ศ. 1972 เมื่อนะโอะมิและลุงของเธอ อิซะมุ (Isamu) ออกไปเดินเล่นที่ทุ่งหญ้าแพรรี ก่อนจะตัดมาเป็นเวลาปัจจุบันของนวนิยายในวันที่ 13 กันยายนปีเดียวกัน เมื่อเธอได้รับข่าว การเสียชีวิตของลุงทางโทรศัพท์ และต้องเดินทางไปเมืองแกรนตัน (Granton) เพื่อจัดงานศพและอยู่เป็นเพื่อนป่าหรือภรรยาของลุงที่เธอเรียกว่าโอะบะซังในภาษาญี่ปุ่นอันเป็นชื่อเดียวกับนวนิยาย

การตายของลุงนอกจากจะทำให้นะโอะมิได้เดินทางกลับไปแกรนตัน เมืองที่เธอเคยอยู่กับลุงและป่าในช่วงวัยเด็กหลังสงครามสงบแล้ว ยังได้ย้อนพาเธอไปสู่การรื้อฟื้นอดีตของเธอเองอีกด้วย เพราะเมื่อไปถึงบ้านของโอะบะซังซึ่งเปรียบเหมือนสถานที่ที่เก็บรักษาความทรงจำต่าง ๆ เธอได้รับกล่องพัสดุที่บรรจุเอกสาร จดหมาย ข่าวหนังสือพิมพ์ สมุดบันทึก ของเอมิเลีย น้าหรือน้องสาวของแม่ เมื่อเธอเริ่มต้นอ่านเอกสารต่าง ๆ เหล่านี้ เรื่องในอดีตก็ค่อย ๆ แจ่มชัดขึ้น และทำให้เธอเข้าใจว่าเพราะเหตุใดครอบครัวของเธอต้องพลัดพรากจากกันในช่วงสงคราม และแม้แต่สงครามสงบลงก็ไม่ได้กลับมาอยู่พร้อมหน้าพร้อมตาดังเดิม

ในตอนเป็นเด็กนะโอะมิต้องจากแม่เพราะแม่และยายของเธอเดินทางไปเยี่ยมทวดที่ญี่ปุ่น และนับจากนั้นดูเหมือนว่าสมาชิกในครอบครัวของเธอก็เริ่มหายหน้าไปที่ละคน นะโอะมิในวัยเด็กไม่เคยเข้าใจเลยว่าทำไมเธอและครอบครัวจึงไม่สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้ และไม่เคยได้รับคำตอบจากผู้ใหญ่อีกเช่นกันว่าเพราะเหตุใดเธอต้องย้ายออกจากบ้านในแวนคูเวอร์ ไปอยู่กระท่อมในเหมืองร้างที่สโลคันกับโอะบะซังและสตีเฟน (Stephen) พี่ชายของเธอ ระหว่างสงครามนะโอะมิต้องพลัดพรากจากพ่อเพราะพ่อและลุงถูกส่งตัวไปทำงานที่ "road camp" ส่วนตาและน้าต้องย้ายไปอยู่เมืองอื่น ทางด้านครอบครัวทางฝ่ายพ่อคือปู่และย่าก็จากไปเช่นกัน นะโอะมิใช้ชีวิตอยู่ที่สโลคันจนกระทั่งสงครามสงบ ได้รับการเลี้ยงดูจากโอะบะซังก่อนที่ลุงจะตามมาสมทบภายหลัง

ในขณะที่พ่อได้แต่มาเยี่ยมช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เมื่อสงครามสิ้นสุดลงนะโอะมิต้องย้ายบ้านอีกครั้ง แต่จุดหมายปลายทางของเธอที่ถูกรัฐบาลกำหนดไว้ไม่ใช่แวนคูเวอร์ (Vancouver) บ้านเกิดของเธอ ในคราวนี้เธอต้องมุ่งหน้าไปแอลเบอร์ตา และครอบครัวของเธอก็ยังไม่อาจรวมตัวกันได้เช่นเดิม เพราะปู่และย่าเสียชีวิตระหว่างสงคราม ต่อมาพ่อก็จากไปด้วยโรคหัวใจ ขณะเดียวกันนะโอะมิก็ได้แต่โหยหาและเคลือบแคลงสงสัยในการจากไปของแม่ซึ่งไม่เคยกลับมาอีกเลยนับตั้งแต่เดินทางไปญี่ปุ่น นวนิยายคลี่คลายปมในตอนท้ายซึ่งทำให้ทั้งนะโอะมิ สตีเฟน และผู้อ่านรับรู้ความจริงในที่สุดว่า แท้ที่จริงแล้วแม่ของเธอไม่ได้ทิ้งเธอไป แต่เป็นเพราะเธอได้รับบาดเจ็บสาหัสจนเสียโฉม เมื่อครั้งกองทัพสหรัฐทิ้งระเบิดปรมาณูที่นางาซากิ ก่อนตายแม่ของเธอได้ขอร้องไม่ให้ผู้ใหญ่คนอื่น ๆ บอกความจริงอันเจ็บปวดนี้แก่ลูก ๆ ของเธอ ซึ่งผู้ใหญ่ในเรื่องโดยเฉพาะโอะบะซังและลุงก็รักษาสัญญานั้นเป็นอย่างดี เพราะทั้งนะโอะมิและสตีเฟนไม่เคยล่วงรู้ถึงชะตากรรมของแม่นานกว่าสามสิบปี

ใน *Obasan* โอะบะซังผูกโครงเรื่องโดยมิได้เล่าเรื่องเป็นไปตามลำดับเวลา แต่เลือกใช้วิธีการเล่าตัดสลับระหว่างอดีตกับปัจจุบันผ่านมุมมองของตัวละครในวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่ วิธีการเล่าเรื่องเช่นนี้สอดคล้องกับความทรงจำที่กระจัดกระจายของตัวนะโอะมิเองที่ชานานไปกับการแตกสลายของชุมชนเชื้อสายญี่ปุ่นในแคนาดาช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ความทรงจำของนะโอะมิจึงเหมือนปริศนาที่ดูสับสนและยุ่งเหยิง และการที่เธอจะเข้าใจอดีตของตนและประวัติศาสตร์ของชุมชนได้นั้นเธอต้องปะติดปะต่อความทรงจำเหล่านี้เพื่อเชื่อมโยงช่องว่างระหว่างอดีตและปัจจุบันเข้าด้วยกัน ส่วนการดำเนินเรื่องจากทั้งหมด 30 บทนั้น กินเวลาเพียงสองวันเท่านั้น ซึ่งหลังจากนะโอะมิรู้ความจริงเกี่ยวกับแม่แล้วก็ได้เดินทางมาที่ทุ่งแพรรีตามลำพัง เหมือนกับที่ไปกับลุงเป็นประจำทุกปี แต่ในครั้งนี้นะโอะมิเข้าใจถึงสาเหตุที่ลุงพาเธอมาสถานที่แห่งนี้ในทุก ๆ วันที่ 9 สิงหาคมว่า เพราะวันนี้เป็นวันครบรอบการทิ้งระเบิดปรมาณูที่เมืองนางาซากิ และลุงต้องการให้เธอมารำลึกถึงแม่ที่จากไปซึ่งไม่สามารถเดินทางกลับแคนาดาได้เนื่องจากนโยบายของรัฐบาล

จากเนื้อเรื่องของวรรณกรรมที่ศึกษาจะเห็นได้ว่าเนื้อเรื่องในแต่ละเรื่องมีรายละเอียดของเรื่องราวที่แตกต่างกัน แต่ภาพรวมของวรรณกรรมทั้ง 5 เรื่องได้แสดงให้เห็นผลกระทบจากเหตุการณ์การถูกกักกันในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ตลอดจนความพยายามของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นที่จะกลับคืนสู่กระแสหลัก เนื่องจากวรรณกรรมทั้ง 5 เรื่อง เขียนโดยนักเขียนชาวอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นและชาวแคนาดาเชื้อสายญี่ปุ่น สาระสำคัญของวรรณกรรมการกักกัน

ที่มีร่วมกันคือมุ่งเน้นการแสวงหาตัวตนของตัวละครที่ต้องอยู่กึ่งกลางระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่าง ขณะเดียวกันวรรณกรรมการกักกันยังสะท้อนให้เห็นสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัว รวมไปถึงชี้ให้เห็นช่องว่างระหว่างวัย นอกจากวรรณกรรมการกักกันจะพูดถึงสังคมขนาดย่อยในระดับครอบครัวแล้ว ตัวบทส่วนใหญ่ก็ยังสะท้อนและให้ภาพรวมในระดับชุมชนด้วย ดังนั้นปัญหาหรือความขัดแย้งของตัวละครจึงไม่ได้จำกัดอยู่แค่เพียงความขัดแย้งที่เกิดจากการปะทะกันทางความคิดระหว่างคนรุ่นต่าง ๆ เท่านั้น แต่เมื่อกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับคนในสังคมอเมริกันและแคนาดาซึ่งเป็นโลกภายนอกชุมชนตนก็ทำให้ปัญหาเกี่ยวกับการปะทะกันทางเชื้อชาติปรากฏในวรรณกรรมด้วยเช่นกัน

กล่าวโดยสรุป วรรณกรรมการกักกันสะท้อนให้เห็นชะตากรรมของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นทั้งในแคนาดาและสหรัฐอเมริกาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มีร่วมกันคือถูกบังคับให้อพยพออกจากบ้านเรือนของตนไปอยู่ตามค่ายหรือเมืองร้างต่าง ๆ ที่รัฐบาลจัดเตรียมให้ ผลจากนโยบายของรัฐสร้างบาดแผลทางด้านจิตใจให้กับผู้ถูกกักกัน เพราะก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 กลุ่มคนเหล่านี้ล้วนแต่ต้องเผชิญหน้ากับอคติทางเชื้อชาติที่มีมาก่อนแล้ว การเขียนวรรณกรรมการกักกันผ่านรูปแบบการประพันธ์อันหลากหลาย นอกจากจะทำให้นักเขียนซึ่งเป็นผู้ถูกกักกันจะสามารถเยียวยาบาดแผลและปลดปล่อยตนเองออกจากอดีต เรื่องเล่าของนักเขียนเหล่านี้ต่างมีส่วนทำให้ผู้อ่านย้อนกลับไปทบทวนเหตุการณ์ในอดีต วรรณกรรมการกักกันจึงเปรียบเป็นตัวบทที่กระตุ้นให้ผู้อ่านชำระประวัติศาสตร์ที่เป็นรอยต่างของสหรัฐอเมริกาและแคนาดาเพื่อไม่ให้เหตุการณ์ที่ได้เกิดจากอดีตทางเชื้อชาติได้เกิดขึ้นซ้ำอีก ขณะเดียวกันวรรณกรรมการกักกันยังทำให้ผู้อ่านตระหนักและเข้าใจถึงสถานะของกลุ่มชนเชื้อสายญี่ปุ่นในฐานะชนกลุ่มน้อยของสังคมอเมริกันและแคนาดา

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย